

RAPORT Z EWALUACJI PROJEKTU „WOLNE DZIECKO”

Zespół Instytutu Socjologii Uniwersytetu w Białymstoku

Ewa Dąbrowska-Prokopowska

Łukasz Kiszkiel

Piotr Laskowski

Łukasz Wołyniec

Białystok, 22.11.2020

Spis treści

Metodologia badania ewaluacyjnego.....	4
Wyniki badania ewaluacyjnego.....	6
Wyniki ankiety CAWI	6
Wyniki pogłębionych wywiadów telefonicznych TDI.....	18
Wyniki obserwacji dyskusji.....	29
Wnioski i rekomendacje	31
Wnioski z ankiet internetowych (CAWI):.....	31
Wnioski z pogłębionych wywiadów telefonicznych (TDI)	34
Wnioski z obserwacji dyskusji	36
Aneks metodologiczny	38
Narzędzia badawcze	38
Ankieta CAWI	38
Scenariusze wywiadów telefonicznych TDI	45
Scenariusz i formatka obserwacji - Obserwacja spektaklu „Wolne Dziecko”	47
Spis Tabel.....	48
Spis wykresów	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.

Informacje o projekcie i cele

Głównym celem projektu „Wolne dziecko” było zintegrowanie wokół idei niepodległości Polski artystów, młodzieży licealnej, podopiecznych domów dziecka, seniorów oraz widzów Teatru Dramatycznego im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku. Projekt był złożony z pięciu części: warsztatów teatralnych dla uczniów, konkursu dla seniorów, konkursu dla szkół, spektaklu „Wolne dziecko” oraz panelu dyskusyjnego „Dzieci a niepodległość”. Uczestnikami projektu, a więc osobami bezpośrednio zaangażowanymi w realizację zadania, byli aktorzy i pracownicy Teatru Dramatycznego im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku, uczniowie oraz nauczyciele VII Liceum Ogólnokształcącego im. Nauczycieli Tajnego Nauczania w Białymstoku, podopieczni Domu Dziecka im. Janusza Korczaka w Krasnem oraz członkowie Stowarzyszenia Miłośników Kultury Ulicznej ENGRAM. Rezultatem realizacji zadania było powstanie spektaklu „Wolne dziecko”, które stanowiło efekt wspólnej pracy artystów, młodzieży, podopiecznych domu dziecka i seniorów.

Podstawowy element projektu - spektakl „Wolne dziecko” oraz towarzyszący premierze panel dyskusyjny „Dzieci a niepodległość” były skierowane do następujących grup wiekowych:

- Młodzież (13-18 lat).
- Dorośli (powyżej 18 roku życia, osoby w wieku produkcyjnym/aktywne zawodowo).
- Seniorzy (osoby w wieku emerytalnym/poprodukcyjnym/60+).

Zakładane efekty projektu:

- Popularyzacja wiedzy na temat procesów odzyskania niepodległości przez Polskę z uwzględnieniem kontekstu regionalnego oraz wzmacnianie poczucia wspólnoty lokalnej oraz państwowej u odbiorców i uczestników projektu.
- Zaangażowanie w realizację zadania przedstawicieli różnych grup społecznych i zawodowych.
- Edukacja teatralna i artystyczna młodzieży licealnej poprzez ich bezpośrednie zaangażowanie w realizację spektaklu.
- Skierowanie przedstawienia „Wolne dziecko” do odbiorców niepełnosprawnych, zagrożonych ubóstwem oraz o utrudnionym dostępie do oferty kulturalnej.

- Zrealizowanie projektu wykraczającego poza codzienną działalność Teatru, jaką jest produkcja spektakli.
- Nawiązanie stałej współpracy Teatru Dramatycznego z VII Liceum Ogólnokształcącego im. Nauczycieli Tajnego Nauczania w Białymstoku, Domem Dziecka im. Janusza Korczaka w Krasnem oraz Stowarzyszeniem Miłośników Kultury Ulicznej ENGRAM i realizacja wspólnych działań artystyczno-edukacyjnych.
- Kolportaż plakatów, ulotek, programu spektaklu „Wolne dziecko”, prac konkursowych oraz filmów i zdjęć promujących zadanie.
- Przeprowadzenie szczegółowej ewaluacji uczestników warsztatów oraz widzów spektaklu i dyskusji, która pozwoli zbudować kompletny i długofalowy program działań edukacyjnych Teatru Dramatycznego im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku

Metodologia badania ewaluacyjnego

Ewaluacja projektu „Wolne Dziecko” odbyła się z wykorzystaniem dualizacji metod badawczych. Dokonując komplementarnej oceny spektaklu posłużono się zarówno metodami jakościowymi oraz ilościowymi. Tabela 1 prezentuje charakterystykę technik i dedykowanych im narzędzi badawczych z uwzględnieniem chronologii ich wykorzystania:

Tabela 1. Techniki i narzędzia badawcze zastosowane w badaniu ewaluacyjnym

Nr	Technika	Narzędzie
1	Wywiad internetowy wspomagany komputerowo (CAWI) z widzami	Kwestionariusz ankiety
2	Obserwacja uczestnicząca w dyskusji po spektaklu	Karta obserwacji uczestników
3	Telefoniczny wywiad pogłębiony (TDI) z uczestnikami projektu	Scenariusz badania TDI

Technika CAWI została użyta podczas transmisji spektaklu. Widzowie mogli posłużyć się linkiem przekierowującym ich do kwestionariusza ankiety, którą finalnie wypełniło 87 osób. Technikę obserwacji wykorzystano bezpośrednio po spektaklu, w trakcie trwania dyskusji. Odbyła się ona 11.11.2020 w Teatrze Dramatycznym im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku. Dwoje badaczy sporządzało notatki pozostając biernymi uczestnikami

spotkania. Na podstawie pozyskanych od uczestników zgód zrealizowano w kolejnych dniach telefoniczne wywiady pogłębione z wykorzystaniem scenariusza wywiadu.

W dalszej części raportu będą zaprezentowane szczegółowe wyniki ewaluacji. W aneksie metodologicznym na końcu dokumentu zawarto zestaw narzędzi badawczych, które posłużyły autorom do osiągnięcia założeń badawczych.

Wyniki badania ewaluacyjnego

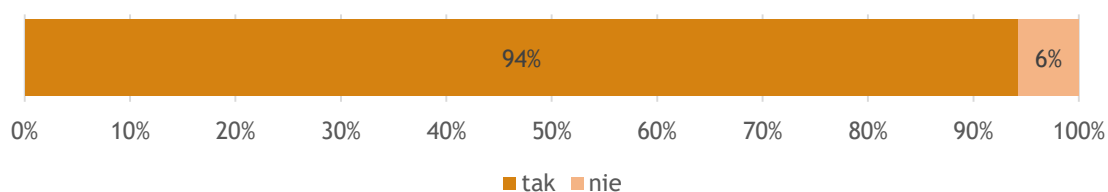
Wyniki ankiety CAWI

Badanie z wykorzystaniem techniki CAWI miało na celu poznanie opinii widzów na temat zrealizowanego spektaklu. Ze względu na ograniczenia udziału publiczności w wydarzeniu w skutek pandemii Covid-19, inaczej niż pierwotnie zakładano w projekcie, emisja spektaklu odbywała się online (za pośrednictwem internetu). Link do ankiety był zamieszczony na portalu społecznościowym, na którym transmitowano wydarzenie. Finalnie, uzupełniło ją 87 widzów. Na podstawie zgromadzonych danych opisano poniżej wyniki dotyczące poszczególnych aspektów spektaklu, jak również kluczowych wskaźników ewaluacji ilościowej:

1. Spełnienie oczekiwań
2. Ogólna ocena spektaklu
3. Skłonność rekomendacji
4. Ocena przydatności uczestnictwa w przedstawieniu w edukacji artystycznej i historycznej młodzieży.

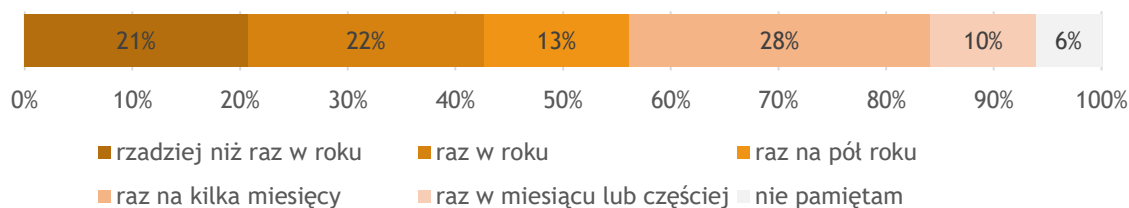
Pragnąc zweryfikować kompetencje widzów odnośnie partycypacji w wydarzeniach teatralnych, zapytano, czy w przeszłości osoby wypełniające ankietę były już w teatrze. Rozkład odpowiedzi prezentuje Wykres 1 i wynika z niego, że niemal wszyscy byli już w przeszłości w teatrze (94%). Jedynie dla 6% badanych była to pierwsza styczność z tą formą kultury.

Wykres 1. Obecność w teatrze w przeszłości.

Źródło: Badanie CAWI, N=87

Wykres 2. Częstotliwość uczęszczania do teatru.

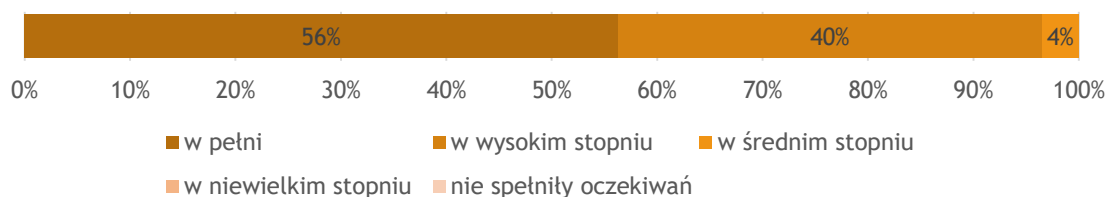

Źródło: Badanie CAWI, N=82, tylko osoby uczęszczające do teatru

Aby pogłębić wymiar partycypacji, zapytano respondentów o częstotliwość uczęszczania do teatru. Okazuje się, że odpowiedzi rozłożyły się równomiernie, choć dominującym wskazaniem było „raz na kilka miesięcy” – 28%. Zarówno co piąty uczestnik ankiety bywa w teatrze rzadziej niż raz w roku, jak i przynajmniej raz w roku. Co dziesiąty badany zadeklarował, że uczęszcza do teatru przynajmniej raz w miesiącu.

Przed szczegółową ewaluacją przedstawienia i jego poszczególnych składowych, poproszono respondentów o dokonanie oceny wydarzenia w którym uczestniczyli pod kątem spełnienia ich oczekiwań. Wykres 3 ukazuje rozkład częstości i wynika z niego, że na pięciostopniowej skali zdecydowana większość respondentów (96%) wybrała oceny: „w pełni” – 56% oraz „w wysokim stopniu” – 40% będące najwyższymi, pozytywnymi stopniami skali. Pozostałe 4% respondentów wskazało średni stopień. Brak było odpowiedzi negatywnych.

Wykres 3. Stopień ogólnego spełnienia oczekiwań przez spektakl wśród widzów

Źródło: Badanie CAWI, N=87

Następnie uczestnicy zostali poproszeni o ewaluację proporcji poszczególnych elementów spektaklu, takich jak: śpiew aktorów oraz dialogi. Do ewaluacji posłużono się trzystopniową skalą, gdzie środkowa wartość wyrażała odpowiednie proporcje ewaluowanego wskaźnika („w sam raz”), skrajne odpowiedzi odzwierciedlały jego natężenie: za mało lub za dużo. Z przeprowadzonej oceny wynika, że dla zdecydowanej większości respondentów poddawane diagnozie wymiary były w pełni dostosowane do ich oczekiwań. Świadczy o tym wysoki odsetek wskazań odpowiedzi „w sam raz”, co prezentuje wykres 4.

Wykres 4. Ocena proporcji pomiędzy poszczególnymi działaniami aktorów

Źródło: Badanie CAWI, N=87

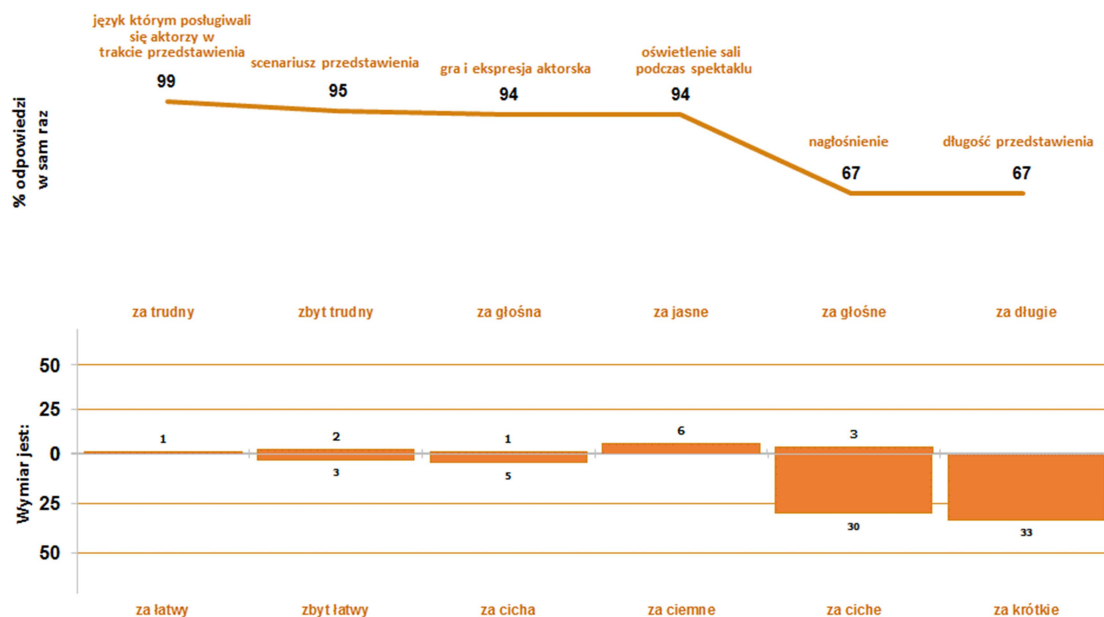
Nieco mniej koherentne były oceny kolejnych elementów przedstawienia. Krzywa na wykresie 5 reprezentuje odsetek respondentów wskazujących, że określony wymiar poddany ewaluacji był w ich opinii „w sam raz”. Słupki pod krzywą ilustrują, o ile i w jakim kierunku każdy z wymiarów powinien być poprawiony, aby maksymalnie spełnić oczekiwania audytorium. Uznaje się, że jeśli pojedynczy aspekt odchyła się powyżej 25% w określoną stronę wymaga on bezwzględnej korekty w przyszłości.

Spośród sześciu ocenianych aspektów, najwyższe wskazania „w sam raz”, powyżej 90%, otrzymały: język którym posługiwali się aktorzy w trakcie przedstawienia – 99% wskazań, scenariusz przedstawienia – 95%, gra i ekspresja aktorów – 94%, oświetlenie sali podczas spektaklu – również 94%.

Ostatnie dwa wymiary wymagają poprawy. Są to nagłośnienie i długości trwania spektaklu. 30% ankietowanych uznało, że dzięki podczas wydarzenia były za ciche, a 33% respondentów wskazała, że przedstawienie było za krótkie. Wymiar długości trwania spektaklu przemawia za bardzo pozytywnym odbiorem, który wśród widzów pozostawił niedosyt.

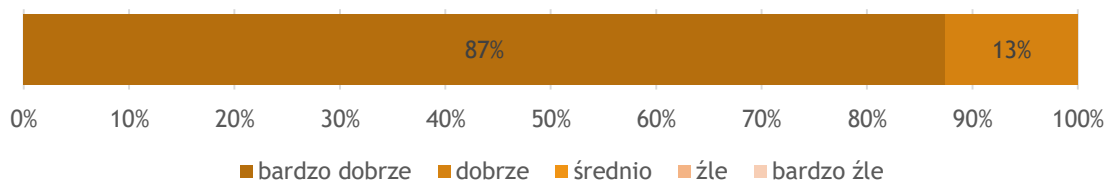
Wykres 5. Ocena proporcji pomiędzy poszczególnymi elementami przedstawienia

Źródło: Badanie CAWI, N=87

Kolejnym zagadnieniem był wskaźnik sondujący komplementarną i ogólną ocenę przedstawienia. Respondenci bazując na pięć-stopniowej skali dokonali jednoznacznej gradacji spektaklu: 87% wskazało ocenę bardzo dobrą, a pozostałe 13% dobrą. Nie wystąpiły oceny negatywne.

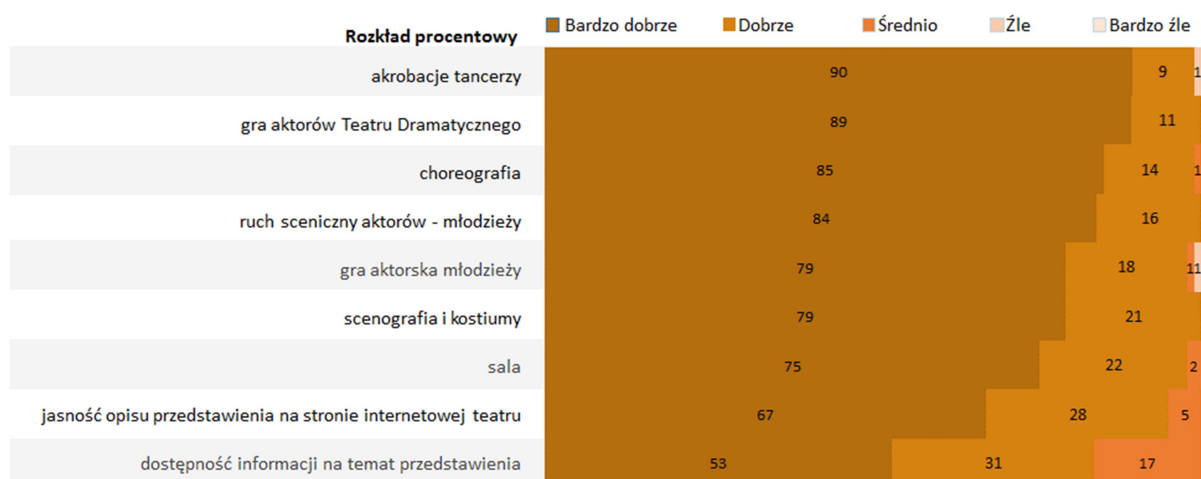
Wykres 6. Ogólna ocena przedstawienia

Źródło: Badanie CAWI, N=87

Chcąc ustalić, który wymiar najmocniej determinuje ogólną ocenę spektaklu poproszono ankietowanych o wyrażenie opinii na temat kolejnych dziewięciu aspektów zaprezentowanych na wykresie 7. Rozkład odpowiedzi jednoznacznie dowodzi, że wszystkie z nich otrzymały ocenę bardzo dobrą od większości ankietowanych. Trzy najlepiej postrzegane przez widzów aspekty – biorąc pod uwagę odsetek ocen bardzo dobrych - to: akrobacje tancerzy (90%), gra aktorów Teatru Dramatycznego (89%) oraz choreografia (85%). Podobnie wysoko ewaluowano: ruch sceniczny aktorów – młodzieży (84%) oraz grę aktorską młodzieży (79%). Jedynie dostępność informacji na temat przedstawienia została oceniona jako średnia przez co piątego respondenta. W siedmiu z dziewięciu badanych aspektów nie pojawiły się oceny negatywne. W dwóch pozostałych osiągnęły jedynie 1% wskazań.

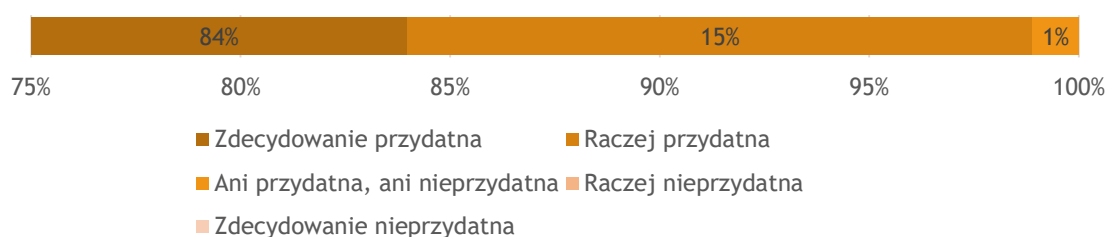
Wykres 7. Ocena poszczególnych aspektów przedstawienia

Źródło: Badanie CAWI, N=87

Istotnym kryterium ewaluacji była subiektywna ocena widzów dotycząca przydatności uczestnictwa młodzieży w spektaklu jako aktorów w kontekście ich edukacji historycznej. Odpowiedzi zdecydowanie przydatne oraz raczej przydatne sumarycznie dały 99% odpowiedzi, zaświadczać jednoznacznie o pożyteczność partycypacji młodzieży.

Wykres 8. Ocena przydatności uczestnictwa młodzieży w przedstawieniu w kontekście edukacji historycznej

Źródło: Badanie CAWI, N=87

Pragnąc pogłębić wymiar użyteczności współtworzenia przez młodzież spektaklu „Wolne Dziecko” w odniesieniu do edukacji przedłożono respondentom do oceny pięć stwierdzeń dotyczących kwestii podnoszenia kompetencji artystycznych, praktyczności nauki, patriotyzmu, edukacji historycznej i nauki historii Polski.

Wykres 9 prezentuje rozkład procentowy odpowiedzi w odniesieniu do każdego ze stwierdzeń. Najwięcej, bo 91% widzów zdecydowanie zgodziła się z opinią, że uczestnictwo młodzieży w projekcie jest okazją do nabywania umiejętności artystycznych. 72% respondentów zdecydowanie zgodziła się, że partycypacja w projekcie jest bardziej praktyczną formą nauki historii niż ta w szkole. 71% badanych zdecydowanie uznało, że młodzież częściej powinna angażować się w projekty dotyczące patriotyzmu. Sumarycznie, zdecydowanie lub raczej, 84% widzów uznało, że Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki powinien częściej tworzyć podobne projekty. Addytywnie, 62% badanych uznał że zdecydowanie lub raczej w szkołach powinno bardziej zwracać się uwagę na naukę historii Polski.

Wykres 9. Ocena przydatności uczestnictwa młodzieży w przedstawieniu w kontekście edukacji historycznej

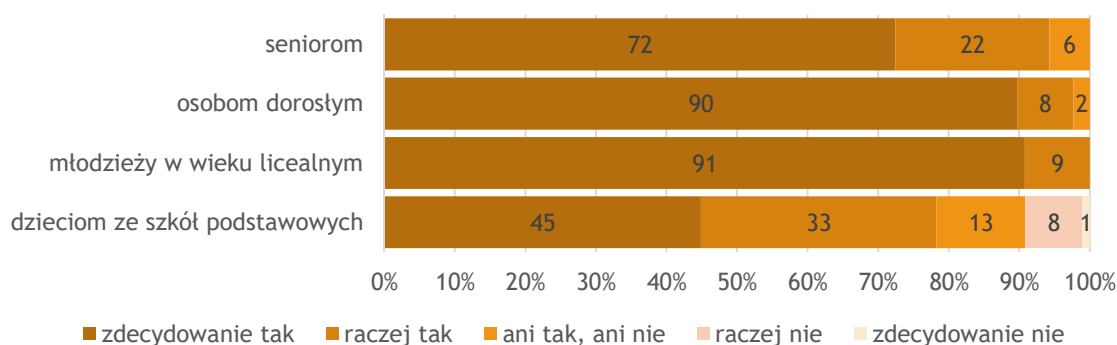

Źródło: Badanie CAWI, N=87

Niezwykle istotnym wymiarem każdej ewaluacji jest wskaźnik rekomendacji wydarzenia innym widzom. W przedmiotowej ewaluacji zapytano uczestników, czy byliby skłonni polecić spektakl następującym grupom odbiorców: dzieciom ze szkół podstawowych, młodzieży licealnej, innym dorosłym, seniorom.

Wykres 10 ukazuje, że skłonność polecenia jest wysoka w każdej z analizowanych grup, gdzie sumaryczna wartość odpowiedzi zdecydowanie tak i raczej tak mieści się w przedziale między 89 a 100%. Jedynie w przypadku dzieci ze szkół podstawowych, co dziesiąty respondent raczej nie lub zdecydowanie nie poleciłby oglądania wydarzenia.

Wykres 10. Skłonność rekomendacji przedstawienia innym rodzicom.

Źródło: Badanie CAWI, N=87

Tabela 2 zawiera odpowiedzi badanych, z których wynika, że nie poleciliby oni przedstawienia dzieciom w wieku szkolnym ze względu na niewystarczającą dojrzałość

najmłodszych, co mogłoby przełożyć się na niezrozumienie treści prezentowanych w spektaklu.

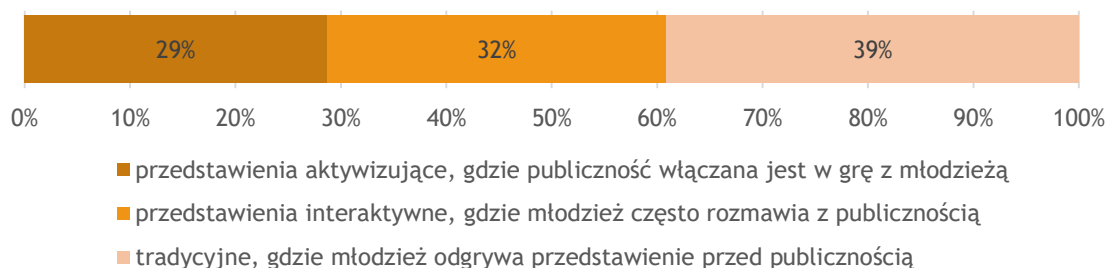
Tabela 2. Powody dla których uczniowie szkół podstawowych raczej lub zdecydowanie nie powinni oglądać przedstawienia „Wolne Dziecko”.

NR	Odpowiedzi respondentów
1	Mogą być zbyt mało dojrzały, aby zrozumieć przekaz i treść
2	Bo go nie rozumieją.
3	Może być dla nich za trydne, za nowoczesne
4	Pewne sceny z tego spektaklu mogą być zbyt drastyczne dla młodszych dzieci ze szkół podstawowych.
5	Myślę, że nie zrozumieli by.
6	Uważam, że w takim wieku nie zrozumieliby przekazu spektaklu.
7	Dzieciom ze szkoły podstawowej za bardzo przejmujący i wzruszający.

Źródło: Badanie CAWI, N=7

Ze względu na fakt, że przygotowywane przez Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki przedstawienia mogą mieć różnorodną formę: od klasycznej przez interaktywną – włączając publiczność w odgrywanie elementów sztuki, zapytano uczestników ankiety, jaki rodzaj przedstawień uważają za najbardziej odpowiedni. Wyniki tej analizy przedstawia wykres 16. Dane ukazują polaryzację poglądów widzów. Niemal tożsame odsetki uczestników są zdania że bardziej właściwe są przedstawienia aktywizujące, gdzie publiczność bierze udział w grze z aktorami (29%) lub z drugiej strony przedstawienia interaktywne, gdzie młodzi aktorzy często rozmawiają z publicznością (32%). Jednak najmniejszą aprobatą cieszyły się tradycyjne spektakle, gdzie aktorzy odgrywają jedynie przedstawienie przed publicznością (39%).

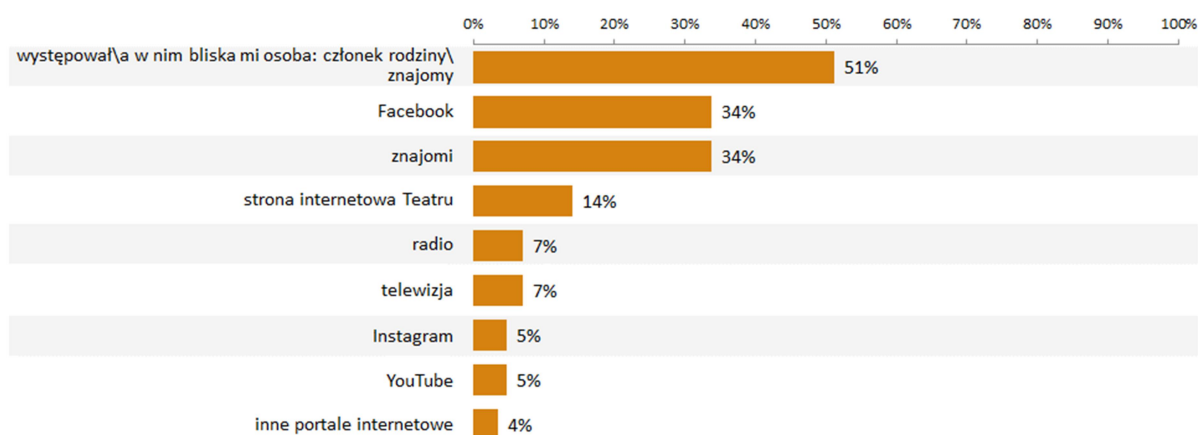
Wykres 11. Ocena form przedstawień

Źródło: Badanie CAWI, N=87

Ostatnim elementem ewaluacji było pozyskanie wiedzy dotyczącej źródeł informacji, którą posiłkowali się uczestnicy spektaklu. Ponad połowa respondentów wskazała, że dowiedzieli się o spektaklu, ponieważ występowała w nim bliska im osoba: członek rodziny lub znajomy. Blisko co trzeci ankietowany wskazał Facebook oraz znajomych. 14% dowiedziało się o wydarzeniu ze strony internetowej teatru. Pozostałe źródła informacji miały znacznie mniejszą skuteczność dotarcia do uczestników.

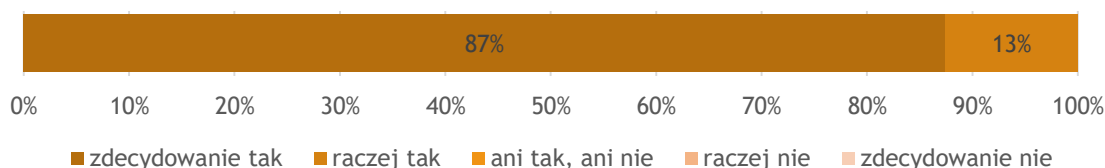
Wykres 12. Źródła informacji o przedstawieniu

Źródło: Badanie CAWI, N=87

Finalnym wskaźnikiem sondującym nastawienie widzów do przyszłych realizacji spektakli, takich jak ewaluowany, było pytanie o to czy Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgieerki powinien powielać takie realizacje. Wszyscy badani zgodnie uznali, że jak najbardziej należy tworzyć więcej takich projektów (suma odsetka odpowiedzi zdecydowanie lub raczej tak).

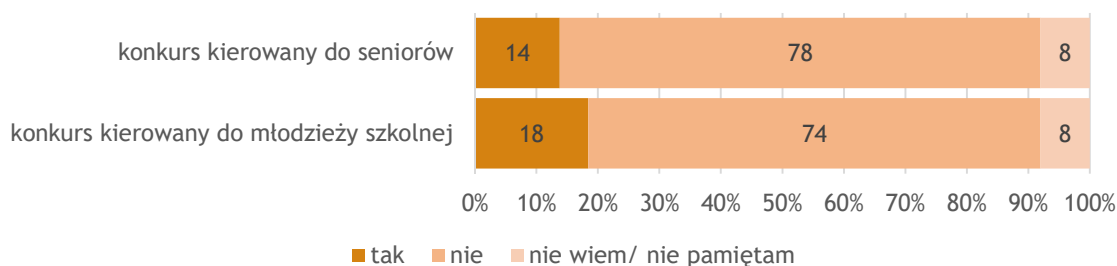
Wykres 13. Stosunek widzów do opinii, czy Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgieerki w Białymstoku powinien realizować w przyszłości projekty takie jak „Wolne dziecko”?

Źródło: Badanie CAWI, N=87

W ramach projektu organizowano konkurs, w którym wzięło 14% seniorów, którzy wypełnili ankietę oraz blisko co piąty uczestnik w wieku szkolnym.

Wykres 14. Uczestnictwo widzów w konkursie w ramach projektu „Wolne dziecko” kierowanych do młodzieży szkolnej lub seniorów

Źródło: Badanie CAWI, N=87

W ankiecie zawarto też prośbę o wypisanie sugestii co widzowie zmieniliby w przedstawieniu lub o jaki element uzupełniliby spektakl, aby był on bardziej atrakcyjny w przyszłości. Tabela 3 prezentuje literalne odpowiedzi rodziców uszeregowane wyekstrahowanymi w analizie kategoriami: zaczynając od najczęściej występującej.

W odniesieniu do elementów, jakie powinny zostać uzupełnione, aby spektakl był jeszcze atrakcyjniejszy z wypowiedzi widzów dało się wyróżnić dwie kategorie: nagłośnienie oraz długość przedstawienia. Respondenci podkreślali, że w ich odczuciu powinno być lepsze nagłośnienie aktorów, choć postulat ten zgłaszały osoby oglądające wydarzenie online. Z powodu pandemii publiczność partycypowała w spektaklu za pośrednictwem internetu, co pierwotnie nie było zakładane przez organizatorów. Dlatego, jeśli zaistnieje w przyszłości opcja emitowania przedstawień online, warto zwrócić uwagę na ten aspekt. Druga sugestia odnosiła się do długości trwania spektaklu i należy odbierać ją jako niedosyt publiczności aniżeli zarzut, czego potwierdzeniem jest kolejna tabela, prezentująca pozytywne wypowiedzi widzów. Pojawiły się jeszcze dwie sugestie, nie związane z żadną z powyższych kategorii. Pierwsza odnosiła się do włączenia do scenariusza przemysłów dorosłych aktorów, dlatego utracili postrzeganie świata przez pryzmat dziecka. Druga dotyczyła lepszego wyszkolenia dykcyjnego i interpretacyjnego młodych aktorów.

Tabela 3. Wypowiedzi widzów na temat elementów jakie powinny zostać uzupełnione. aby przedstawienie był jeszcze atrakcyjniejsze.

Kategoria	Odpowiedź 1	Odpowiedź 2	Odpowiedź 3	Odpowiedź 4	Odpowiedź 5	Odpowiedź 6
Lepsze nagłośnienie	Lepsze nagłośnienie	Dopracować nagłośnienie i światło	Młodzież mogłaby być bardziej nagłośniona Wszystko inne super! Wielkie brawa	Mikrofony. Była słaba jakość dźwięku	Lepiej dopasowane nagłośnienie muzyki do śpiewu młodych aktorów	lepsze nagłośnienie, momentami na transmisji online nie było dobrze słyhać
Długość	Odpowiedź 1			Odpowiedź 2		
	sądzę, że scenariusz ma potencjał na wydłużenie			Wszystko było idealnie, mógłby być trochę dłuższe!		
Pozostałe	Odpowiedź 1			Odpowiedź 2		
	O przemyślenia osób dorosłych, dlaczego utracili postrzeganie świata przez pryzmat dziecka? Jak zachować w sobie czystość duszy podporządkowania sobie innych i do jakich dramatów ludzkich to prowadzi- niezależnie od tego ,kto rządzi!			Bardziej wyszkolić interpretacyjnie i w mowie. Bo młodzież wypadła jak w paradokmentalnych serialach.		

Źródło: Badanie CAWI, N=21

Tabela 4 zawiera zestawienie odpowiedzi osób, które nie znajdują żadnych elementów wymagających poprawy w spektaklu „Wolne Dziecko”, a korzystając z przestrzeni jaką zapewnia otwarta forma pytania postanowiły wyrazić swoją opinię.

Tabela 4. Wypowiedzi widzów na temat elementów jakie powinny zostać uzupełnione. aby przedstawienie był jeszcze atrakcyjniejsze – pozytywne komentarze

NR	Pozytywne wypowiedzi widzów
1	W żadne. W pełni mi się podobało. Uważam, że nawet jeżeli pewnych elementów, np. dialogów generalnie nie było dużo, to akurat w tym spektaklu ta ilość była odpowiednia, aby spektakl miał szczere i silne przesłanie.
2	Profesjonalizm, smak, symbol, zwrócenie uwagi na obecność młodych ludzi we współczesnym świecie i współtworzenie historii... wszystko tu było...i zabawa i rozpacz, dynamiczne przechodzenie z jednej emocji do drugiej, czyli takie dziecięce ambiwalencję...wszystko tu było...więc ,co można jeszcze dodać?
3	Wszystkie elementy przedstawione w tym spektaklu realizują zamierzenia jakimi kierowali się realizatorzy a młodzież wspaniale odegrała powierzone im role
4	Wszystko było dopracowane, wyszło idealnie i nic bym nie dodawała.
5	Bardzo dobra aranżacja całego spektaklu. Wielkie brawa wszystkim
6	Według mnie wszystko było na bardzo dobrym poziomie.
7	Nie jestem w stanie wskazać dokładnych elementów, ale sądzę, że scenariusz ma potencjał na wydłużenie i szersze przedstawienie zagłuszonego przez dorosłych głosu dzieci.
8	Nie dodałabym nic, bo lepiej żeby został delikatny niedosyt, niedopowiedzenie, bo wtedy każdy sobie dopowie sam w swojej duszy, zastanowi się nad zagadnieniem przemocy, której sam doznał osobiście lub widział z boku u innych. Spektakl naprawdę udany, przejmujący,

	<p>pokazujący zło tego świata, którego to przyczyną są ludzie świadomi swoich czynów, bezlitośni, niewrażliwi na ludzką krzywdę. Zauważyłam , iż występująca młodzież została poddana intensywnej edukacji dotyczącej przemocy. Może niektórzy z tych młodzieży nie wiedzieli że to co dzieje się u nich w domu i u innych, kolegów, znajomych, to jest właśnie przemoc. Może obwiniali siebie, a przekonali się że to nie ich wina, że powinno być inaczej. Przyszli aktorzy, wspaniała młodzież, bo jeszcze nie wpadła w machinę zła i manipulacji, dlatego że jest doskonale prowadzona przez świetnych pedagogów, to widać gołym okiem!!!!!! Wielki ukłon w stronę Grona Pedagogicznego Liceum i Teatru Dramatycznego w Białymstoku!!!! Gratuluję !!!! Życzę NIEUSTAJĄCEJ SIŁY I MOCY A CO NAJWAŻNIEJSZE ZDROWIA!!!!!!</p>
9	Nie uzupełniła bym o żadne elementy. Spektakl super.
10	Podobało mi się bardzo, nie jestem fachowcem - nie potrafię w pełni odpowiedzieć, niczego nie brakowało według mnie.
11	Jest idealnie. Jestem w trakcie terapii po traumie z dzieciństwa. To, że zostało to wszystko przedstawione właśnie w ten sposób dało mi możliwość spojrzenia na siebie z drugiej strony, jako osoba dorosła. Dało mi to dużo emocji, wzruszenia. Dziękuję Proszę o anonimowość
12	Możliwość zobaczenia na żywo

Źródło: Badanie CAWI, N=21

Wyniki pogłębionych wywiadów telefonicznych TDI

W oparciu o zestandaryzowany scenariusz pogłębionego wywiadu telefonicznego pozyskano od uczestników projektu informacje związane z jego oceną oraz szeroko rozumianą edukacją artystyczną i historyczną. Istotnym elementem ewaluacji było zdiagnozowanie oczekiwań badanej młodzieży wobec projektu oraz ustalenie zalet i trudności wynikających z ich udziału w przygotowaniu spektaklu. Aby osiągnąć powyższe zadania przeprowadzono 16 pogłębionych rozmów z uczestnikami projektu.

Badana młodzież często podkreślała w swoich wypowiedziach, że w ich szkole lekcje historii nie są szczególnie urozmaicane, mimo iż większość z nich oceniała je pozytywnie. Według respondentów czasami uczniowie byli zachęceni podczas tych lekcji do udziału w olimpiadach historycznych, analizy map czy do wygłaszania referatów. „Lekcje zwykle wyglądają tak, że podawany jest temat, potem przedstawiana jest notatka szczegółowa. Raczej są to zajęcia w sali, bez urozmaiceń”(A3). „Lekcje są z wychowawczynią. Nie są nudne, są w pewien sposób ciekawe, ale jest to zwykle dyktowanie notatek, opowiadanie o historii”(A16). Niektórzy badani wspominali, że w wyjątkowych sytuacjach lekcje historii w szkole były urozmaicane wycieczkami do muzeum czy możliwością obejrzenia filmu

dokumentalnego. „W szkole są takie zwykłe lekcje. Nie ma dodatkowych zajęć, tyle co w programie. Raz na jakiś czas była jakaś wycieczka do muzeum, ale poza tym nic innego nie było”(A10).” To zazwyczaj jest tak, że jest odpytanie z poprzedniego tematu, potem są filmy lub prezentacje i pracujemy też z mapami. Najczęściej nauczycielka opowiada coś i robimy notatki. Raczej nie jeździliśmy w żadne miejsca historyczne. Lekcje odbywały się w szkole”(A13).

Odpowiedzi młodzieży dotyczące ich motywów przystąpienia do projektu „Wolne dziecko” były zróżnicowane. Część z nich wskazywała, że o projekcie usłyszeli od nauczycielki podczas szkolnych warsztatów teatralnych, co w efekcie przedłożyło się na ich chęć partycypacji. „Byliśmy na zajęciach teatralnych w szkole i przyszła nauczycielka, która powiedziała, że jest projekt w teatrze” (A4). „Klasa teatralna – mamy warsztaty teatralne – pani na lekcji powiedziała, że jest taki projekt w TD. I tyle wystarczyło, abym się zapisała”(A7). Inni natomiast podkreślali, że zmotywowała ich do udziału w projekcie ciekawość wobec tego jak ma wyglądać realizacja spektaklu z ich udziałem oraz fakt, że teatr jest ich pasją, którą pragną rozwijać. „Jest to moja pasja, chcę się w tym rozwijać. Kiedy się dowiedziałam o projekcie, nie mogłam dopuścić, aby taka okazja przeszła mi koło nosa. Takie projekty dużo dają” (A8). „Od najmłodszych lat się interesuję teatrem, teatr to moje życie”(A2) Dodatkowo część uczestników wskazywała, że ich główną motywacją było rozwijanie swoich umiejętności artystycznych związanych z planowaną przez nich karierą zawodową. „Będę starać się dostać do akademii teatralnej. Jak słyszę o jakimś projekcie, to od razu się zapisuję.” (A11). „Zawsze interesowałam się aktorstwem, jak się dowiedziałam, że będziemy to w teatrze przedstawiać, nie mogłam tego przegapić”.(A15)

Większość młodzieży deklarowała, że nie miała jasno sprecyzowanych oczekiwań wobec projektu.” Oczekiwań jako takich nie miałam żadnych. Zdałam się na to, co będzie.”(A1) „Chyba nie miałam sprecyzowanych. Nie wiedziałam, czego się spodziewać, póki nie dostałam scenariusza. Może niektórzy mieli jakieś oczekiwania, ale ja poszłam tam z pasji” (A8). Niektórzy z nich zwracali uwagę na to, że oczekiwali początkowo mniej profesjonalnego podejścia ze strony organizatorów i mniejszego zaangażowania uczniów jednak oba aspekty pozytywnie zaskoczyły ich podczas warsztatów. „Myślałam, że to będzie po prostu zrobienie przedstawienia i tyle. Wiem jednak, że to przerosło moje wyobrażenia.”(A14) „Wiedziałam, że jest to z programu „Niepodległa” i odbędzie się 10.11 –

myślałam, że to będzie kolejny teatrzyk, w którym będziemy odgrywać wojnę, stać na scenie i śpiewać patriotyczne piosenki .Nie wiedzieliśmy, że to będą warsztaty. Myśleliśmy, że przydzielą nam rolę, odbędziemy przedstawienie i pójdziemy” (A7). Niektórzy badani wskazywali na konkretne oczekiwania, głównie związane z rozwojem ich umiejętności artystycznych oraz przyszłą karierą zawodową. „Podszkolenie warsztatu. Udało się to osiągnąć ze względu na to, że pracowaliśmy pod nadzorem osób, które znają się na tym” (A5). „Główne oczekiwania to zebranie doświadczenia, nauczenie się nowych rzeczy z aktorstwa.”(A11).

Analizując kwestię samooceny rozwoju określonych kompetencji w trakcie trwania projektu, uczestnicy wielokrotnie podkreślali, że podczas warsztatów nauczyli się wyrażania własnych emocji, poglądów oraz większej otwartości podczas występów publicznych. *„Jak poszłam tam, to liczyłam na rozwinięcie własnych emocji i ukazanie ich na scenie, to było bardzo trudne, ale mi się to udało”.*(A1) *„Empatia, wrażliwość na drugiego człowieka. Gra na scenie – partnerowanie – trzeba też uważać na innych, nie tylko na siebie”*(A6). *„Jestem na pewno bardziej otwarta. Wiem, że mogę coś powiedzieć i ktoś mnie wysłucha”*(A8). Niektórzy uczestnicy wskazywali, że podczas warsztatów nabyli konkretne kompetencje i umiejętności związane z uzyskaniem odpowiedniej dykcji, prawidłowym wykonaniem ćwiczeń oddechowych, ruchem scenicznym czy zapanowaniem nad własnym ciałem podczas wykonywania choreografii. *„Praca nad oddechem. Emisja głosu. Praca nad ciałem – świadomość pracy nad ciałem”* (A5). *„Może udało mi się opanować głos. Zawsze byłam skryta, a teraz ujawniłam swój głos”*(A15). *„Uważam, się rozwinęłam. Może trochę w stronę muzyczną i śpiewem. Praca nad dykcją. Nauczyłem się ruchu scenicznego. I to właśnie się stało na którejś próbie – reżyser nie wiedział, że mam taki głos”*(A14).

Badani wskazywali na liczne korzyści związane z udziałem młodzieży oraz ich samych w projektach takich jak „Wolne dziecko”. Wiele indykcji uczestników odnosiło się do problematyki poznawania i analizowania emocji przez młodzież podczas takich warsztatów jak „Wolne dziecko”. *„Zależnie od spektaklu – można niewerbalnie coś przekazać ważnej osobie w życiu. Można się przełamać, zobaczyć skruchę w sobie. Wiele koleżanek płakało na próbach, bo ten spektakl obciążał je psychicznie”* (A11) *„Pomimo tego, że już wcześniej występowałam, widzę, że bardziej się otworzyłam na scenie, jestem odważniejsza i potrafię pokazywać siebie.”*(A15). Wielu badanych podkreślało, że dzięki zaangażowaniu w projekt

nauczyli się większej pewności siebie, odwagi w wyrażaniu swoich poglądów oraz umiejętności organizowania czasu. *„Poprawiła mi się pewność siebie, jestem odważniejsza. Niezwracanie uwagi na innych, że coś komuś nie wyjdzie – nie oceniamy”* (A16). *„Stałam się bardziej zorganizowana i odpowiedzialna”*(A13) Inni badani sygnalizowali, że udział młodzieży w takich projektach integruje grupę oraz zwiększa jakość komunikacji pomiędzy jej członkami. *„Bardzo się zintegrowaliśmy. W klasie ludzie nie zawsze się dogadują. Teraz zacieśniają się więzi, inaczej na siebie patrzymy i więcej się szanujemy. W klasie każdy jest z innego świata, czasem ciężko się dogadać, każdy jest różny. To było dla nas bardzo potrzebne, potrafimy lepiej ze sobą rozmawiać.”*(A2). Niektórzy z nich kładli nacisk na możliwość uzyskania podczas warsztatów cennych praktycznych umiejętności od profesjonalistów, związanych z ćwiczeniem dykcji, oddechu, pracy nad tekstem czy poprawnym wykonaniem choreografii. *„Nie wiedziałem, że potrafię śpiewać. Teraz wiem, tylko muszę siebie trochę doszkolić. Poznałem też wiele przydatnych ćwiczeń, np. na dykcję. Nauczyłem się podstawowego kroku walca, co też było dość trudne”* (A14). Nieliczni wskazywali na korzyści projektu w zakresie uzupełniania edukacji historycznej młodzieży w szkołach. *„Lepiej przyswajamy historię niż na lekcji, to jest inna forma nauki.”*(A10). *„Zmienił mi się pogląd na tematykę niepodległości i patriotyzmu. Wcześniej kojarzyło mi się to z typowymi szkolnymi akademiami, wierszykami itp., przypominanie historii na zasadzie nudnej prezentacji. Ten spektakl pozwolił mi zmienić sposób postrzegania tematyki wolności i niepodległości. Ten spektakl powinni oglądać uczniowie szkół średnich, a nawet podstawowych – to zmieni sposób ich patrzenia na historię”* (A5).

Odpowiedzi uczestników dotyczące trudności i barier związanych z ich udziałem w warsztatach były znacznie mniej zróżnicowane. Największa część z nich wskazywała na trudności związane z początkowymi obawami dotyczącymi braku pewności siebie czy tym jak zostaną ocenieni przez grupę rówieśników. *„Dużą barierą była na samym początku pewność siebie i strach, że ktoś nas wyśmiej i nas ośmieszy.”* (A1) *„Są jednak ludzie, którzy się boją i stresują. To może być główny problem, że ktoś nie będzie potrafił przełamać strachu przed wystąpieniami przed ludźmi.”* (A14). Inni podkreślali, że główną trudnością podczas ich udziału w projekcie był problem z koniecznością dojeżdżania do Teatru z mniejszych miejscowości spoza Białegostoku. *„Utrudnieniem była odległość, bo mieszkam 130 km od Białegostoku, na pierwszych próbach mnie nie było. Ostatni tydzień musiałam spędzić w*

Białymstoku i zamieszkałam w hotelu” (A3). „Problem – dojazd. Mieszkam 30 km od Białegostoku, brak transportu. Rodzice mnie podwozili. Musiałem wstawać bardzo wcześnie na PKS do Białegostoku” (A4). Część badanych wskazywała, że udział w projekcie był czasochłonny, co w przypadku niektórych osób, powodowało problemy z organizacją zajęć. „Barierą jest czas - trzeba umieć organizować sobie czas między szkołą i tył projektem.”(A6) „Na początku jest ciężko z czasem, aby się zebrać i ogarnąć uczestników. Wiadomo, że jak się chce w tym uczestniczyć, trzeba dużo czasu i należy zrezygnować z czegoś innego.” (A15)

Dominująca część młodzieży wspomniała, że posiadała wcześniejsze doświadczenia z zakresu edukacji teatralnej. Większość uczestników deklarowała, że uczestniczyła w warsztatach teatralnych organizowanych w ich szkole lub miejscowości. *„Tak, były w szkole warsztaty teatralne. U siebie w miejscowości chodziłam do teatru seniorów, gdzie uczestniczyłam w przedstawieniach.”(A1) „Na warsztaty teatralne chodzę w zasadzie od 4 roku życia, najpierw w swojej miejscowości. Chodziłem wcześniej na warsztaty w mojej miejscowości do 13 roku życia” (A14).* Znaczna część badanych otrzymała doświadczenie w innych warsztatach teatralnych organizowanych przez Teatr Dramatyczny w Białymstoku lub pragnęła wziąć w nich udział. *„Od 1 klasy gimnazjum chodzę do TD na warsztaty. Brałam udział w apelach szkolnych. Najwięcej dały mi warsztaty.”(A8) „Czwarty rok chodzę na warsztaty do TD.”(A15).* Niektórzy wskazywali, że swoje doświadczenie z zakresu edukacji teatralnej zdobywali podczas udziału w zróżnicowanych konkursach. *„Brałam udział w konkursach recytatorskich”(A5) „Dziesięć lat w grupie teatralnej w rodzinnym mieście – Węgorzewo, graliśmy podobne spektakle jako bohaterowie zbiorowi, jeździliśmy po kraju i wygrywaliśmy konkursy”(A6) „W klasach 1-3 i 4-6 chodziłam na kółka teatralne prowadzone w szkole, jeździliśmy na konkursy, zdobywaliśmy wysokie noty.”(A16).* Tylko nieliczni deklarowali brak doświadczenia z zakresu edukacji teatralnej. *„Nie miałam wcześniej takich doświadczeń. Nie chodziłam na warsztaty, czy zajęcia.”(A10)*

Respondenci w większości przypadków podkreślają, że nie jest konieczne szczególne przygotowanie młodzieży do udziału w takich projektach jak „Wolne dziecko”. Deklarowali oni jednak, że ważna jest otwartość na naukę i nowe doświadczenia. *„Nie trzeba. Tak naprawdę wszystko nabywamy w trakcie. Mieliśmy ćwiczenia z dykcji, uczyliśmy się od początku choreografii, nie trzeba było czegoś potrafić” (A3). „Myślę, że nie. Potrzebna jest otwartość i chęć do działania i żeby dać się prowadzić profesjonalistom” (A6).* Nieliczni

zauważali konieczność posiadania konkretnych umiejętności, postaw oraz doświadczeń z zakresu edukacji teatralnej. „*Myszę, że tak. Jeśli ktoś nie miał kontaktu z teatrem albo innymi zajęciami artystycznymi, to ciężko mu jest i gubi się w tym trochę, i nie wie, jak się ma zachować czasem*”(A13). „*Na pewno takie umiejętności pomagają, bo jest już łatwiej, kiedy ma się przez dłuższy czas kontakt ze sceną i występami. Odpada już bardzo duży stres, wiemy, jak się pracuje ze scenariuszem, interpretacją tekstu.*”(A7)

Wszyscy uczestnicy sygnalizowali, że podczas warsztatów rozwinęli konkretne umiejętności i kompetencje. Część z nich położyła nacisk na uzyskane umiejętności społeczne, głównie związane z komunikacją z innymi członkami grupy oraz prezentowaniem własnych potrzeb i emocji. „*Jako grupa ogarnęliśmy się do pracy wspólnej. Złapałam kontakt też z pojedynczymi osobami, częściej rozmawiamy, piszemy, a wcześniej bym nie pomyślała, że będziemy utrzymywać kontakt.*”(A11). „*Moje umiejętności zostały bardziej poszerzone. Poznałam dużo wspaniałych ludzi, którzy mieli duży wpływ na mnie. Uświadomili mi, że pasuję do tego świata, żebym nie poddawała się i szła w tym kierunku*” (A5). „*Otworzyłam się bardziej na ludzi. Wcześniej miałam zamknięte grono przyjaciół. Po tym czuję, że mogę bardziej odezwać się do kogoś i być pewna siebie*” (A1). Deklarowali oni również, że rozwinęli swoje umiejętności artystyczne związane z odpowiednią dykcją, ruchem scenicznym czy wykonywaniem choreografii. „*Dykcja – mówię wyraźniej. Mieliśmy zajęcia z interpretacji – umiejętność ubrania tekstu w emocje. Umiejętność wystawiania się, ćwiczenia artykulacyjne przed wypowiedaniem różnych kwestii. Rozgrzanie aparatu mowy*”(A16). „*Uważam, się rozwinęłam. Może trochę w stronę muzyczną i śpiewem. Praca nad dykcją*”(A14). „*Umiejętność improwizacji się poprawiła .Jak mieliśmy swoje sceny, tzn. scena z marzeniami oraz film – to wszyscy sami wymyślaliśmy. To pomogło nam się rozwinąć. Rozwijaliśmy ogólne umiejętności aktorskie*” (A12).

Wszyscy uczestnicy pozytywnie ocenili poszczególne aspekty warsztatów, wskazując w nielicznych przypadkach na kilka kwestii problemowych. Wysoko został oceniony przez badanych poziom zaangażowania i interakcji z uczestnikami prowadzących warsztaty. Często podkreślali oni wysoki poziom zaangażowania, profesjonalizmu i motywowania do pracy reżysera oraz autora scenariusza, wizualizacji oraz choreografii. Ważnym aspektem tych ocen było partnerskie podejście wskazanych prowadzących do młodzieży oraz pełnienie przez nich funkcji mentorów/autorytetów potrafiących odpowiednio zmotywować uczestników

warsztatów do pracy nad spektaklem. „Na pewno zakolegowaliśmy się. Żyliśmy w przyjaznych relacjach. Była presja czasu. Byliśmy traktowani równo z nimi. Patryk jest zawodowym aktorem, ale nie wywyższał się i nie traktował nas jak małe dzieci, ale poważnie. Nikt nie robił nic bez naszej zgody” (A7). „Mateusz to super człowiek, próbował podchodzić do nas żartami, dawał dużo przykładów, zbudowaliśmy przyjacielską więź, zaufaliśmy sobie nawzajem. Bardzo wiele od niego się nauczyłam, to jest jednym słowem cudowny człowiek” (A10) „Pani Magda jest bardzo fajną osobą. Widać, że zna się na tym co robi”(A4). Młodzież pozytywnie oceniała panującą atmosferę podczas warsztatów, która z jednej strony sprzyjała nabywaniu nowych umiejętności i pracy w grupie, a z drugiej była na tyle swobodna, aby uczestniczyli czuli się komfortowo. „To są cudowni ludzie z super energią. Patryk jest osobą poważną, ale jest też zabawny i komunikatywny. Komunikacja była swobodna i bez skrępowania – jakbyśmy rozmawiali ze znajomymi. Czuliśmy się dobrze i swobodnie. Mateusz – to jest bardzo pozytywny człowiek. Zawsze były jakieś śmieszne teksty na próbach, swobodna atmosfera, ale kiedy trzeba było się skupić, to się skupialiśmy. było luźno, ale też była i mobilizacja.”(A16). „Patryk, Mateusz, Dawid, Tancerze – wszyscy byli zaangażowani. Widać, że pracowali ze sobą wcześniej. Prywatnie też się dogadywaliśmy. Opowiadano nam różne aktorskie historie z życia i świetnie się tego słuchało. Po premierze świetnie było zobaczyć Mateusza zadowolonego, była super atmosfera. Wszyscy się cieszyli, że te zaangażowanie nie poszło na marne. Magda – też była zaangażowana, świetnie się pracowało, dawała dużo porad” (A12). Część uczestników pozytywnie oceniła scenografię, nagłośnienie, oświetlenie oraz kostiumy, wskazując na profesjonalizm ich wykonania oraz zaangażowanie wszystkich pracowników teatru w organizację warsztatów oraz spektaklu. „Wizualizacja, oświetlenie, osoba od akustyki – wszyscy stanęli na wysokości działania. Była doskonała komunikacja. Zwłaszcza, gdy był dźwięk za cichy, czy coś było niedoświetlone.” (A6). „Scenografia bardzo mi się podobała. Te czerwone akcenty robiły wrażenie. Nasz spektakl to nie był kolejny „wesoly teatrzyk”, to był grubszy temat. Oświetlenie było na bieżąco tworzone i mam wielki szacunek dla tych osób” (A4) „Pani Ela Wysocka – uwielbiam ją. Zawsze, gdy do niej się wchodziło, była uśmiechnięta. Nigdy nie była smutna. Mimo wieku dawała dużo energii. Stroje były genialne. W całości to było wybitne. Myślę, że nikt się nie spodziewał, że to tak wyjdzie, ale każdy był zadowolony z tego, jak wyglądał.” (A2). Znaczna część młodzieży podkreślała profesjonalną organizację warsztatów, wskazując na odpowiednie dopasowanie terminów do prób oraz partnerską komunikację z uczestnikami.

„Pani Emilka z mojej perspektywy była tak bardzo zaangażowana. Ustalaliśmy z nią coś, ona bardzo się starała, szukała dla nas miejsca na próby.” (A1). „Pani Emilia – bardzo dobrze nam się pracowało. Starła się tak zorganizować nam czas, abyśmy mieli czas po szkole na zjedzenie i dotarcie na próby, aby nie jechać natychmiast po lekcjach na próbę”(A13). „Pani Emilka – bardzo ją lubię. Bardzo się zaangażowała, znam ją z wcześniejszych warsztatów. Jest bardzo dobrym człowiekiem i nadaje się do tego”(A11). Nieliczni deklarowali, że podczas warsztatów pojawiły się drobne problemy techniczne, które powinny zostać w przyszłości skorygowane. Wskazywali również na to, że z niektórymi osobami zaangażowanymi w projekt mieli ograniczone możliwości kontaktu bezpośredniego, co ograniczyło możliwość pogłębienia wzajemnych relacji. „Nagłośnienie – nie zawsze słyszeliśmy dobrze i przez to nie trafialiśmy z tekstem w muzykę podczas prób. Wizualizacje super, sale do prób też. Jedyne minus to trochę niezorganizowanie. Późno dostaliśmy scenografię i stroje i było mało czasu, żeby z tym się oswoić. Dostaliśmy to dzień przed premierą.”(A10). „Zajęcia z Panem Dawidem – ciężko było poznać osobiście, bo z powodu kwarantanny zajęcia były online.”(A13)

Badani wskazują liczne i zróżnicowane moce strony projektu. Część z nich zwracała uwagę, że dzięki udziałowi w warsztatach oraz spektaklu mogli swobodnie wyrażać swoje opinie, poglądy oraz emocje. *„Nie było tabu i cenzury. Nie ukrywaliśmy swoich emocji. Mogliśmy powiedzieć, co tylko chcemy”(A11). „To, że jednak dorośli mogą nas wysłuchać. Wiedzą, że my też mamy jakieś pojęcie na dany temat i czasem widzimy to z innej strony, ale możemy się wypowiedzieć”(A8). „Nam, młodym aktorom, dano wreszcie głos. Mogliśmy powiedzieć, co my czujemy i wyrazić to własnymi słowami. Ważna była możliwość wypowiedzenia własnego zdania”(A6). Znaczna liczba uczestników wskazuje, że mocną stroną projektu była możliwość pracy z profesjonalistami, którzy charakteryzowali się wysokim poziomem zaangażowania oraz otwartą komunikacją z młodzieżą. „Mogłam mieć styczność z aktorami. Mateusz jest po szkole warszawskiej, a ta szkoła to moje największe marzenie. Cieszę się, że mieliśmy z nimi styczność, mogliśmy rozmawiać i czujemy, że możemy liczyć na ich pomoc w przyszłości”(A2). „Mieliśmy do czynienia z prawdziwymi aktorami, zawodowcami. Między nami a reżyserem i innymi osobami był dobry kontakt. Nie baliśmy się ich, ale nie traktowaliśmy ich jako rówieśników. Byliśmy traktowani po ludzku. Luźna atmosfera, ale wiedzieliśmy, kiedy się ogarnąć. Mieliśmy styczność z prawdziwym aktorstwem i zaangażowaniem”(A11). Nieliczna grupa osób biorących udział w badaniu*

wskazywała, że dzięki udziałowi w warsztatach młodzież zintegrowała się jako grupa, bardziej otworzyła się na siebie oraz swoje potrzeby. *„Na pewno mocną naszą stroną było to, że się zgraliśmy mocno jako grupa”*(A4). *„Zapewnienie integracji klasy. W klasie wcześniej było różnie, a teraz wiele się zmieniło. Współpraca dała dobre efekty”*(A2). Niektórzy uczestnicy wskazywali, że dzięki udziałowi w spektaklu mogli, jako przedstawiciele młodzieży, pokazać ich punkt widzenia na wydarzenie historyczne związane z odzyskaniem niepodległości przez Polskę. *„Nie robiliśmy zwykłego przedstawienia historycznego, pokazania, „jak było”. Zrobiliśmy coś zupełnie innego – to, co jest teraz”* (A14). *„Dużo osób myśli, że nas to nie obchodzi, bo to było dawno i to tylko daty. Ale to jest nasza historia i to chcieliśmy przekazać”*(A1).

Młodzież, która wzięła udział w ewaluacji, w znacznej części przypadków prezentowała pogląd, że nie widzą w ogóle słabych stron projektu. *„Słabych stron nie było. Wszystko było idealne, tak jak miało być”*(A1). *„Nie widzę słabych stron”*(A6). *„Nie widzę żadnych minusów, czy słabych stron”*(A9). Część z nich podkreślało, że jedyną wadą projektu było to, że już się zakończył. Wskazuje to na wysoką ocenę całego przedsięwzięcia oraz fakt silnego zintegrowania się młodzieży ze środowiskiem twórców i organizatorów spektaklu. *„Słabą stroną było to, że już się skończył. Ostatni miesiąc był intensywny, musiałam się wyłączyć z innych spraw. Szkoda, że ta historia już się skończyła”*(A5). *„Słabą stroną projektu było to, że po tym wszystkim musimy się rozstać. Nie chodzi tylko o moją klasę, ale o wszystkich ludzi z zespołu”*(A2). Niektórzy z nich zwracali uwagę na to, że słabą stroną projektu była sytuacja wymuszona obostrzeniami związanymi z pandemią Covid-19, przedstawiania spektaklu w formie online. *„Minusem jest to, że w teatrze nie jest się tak zdekoncentrowanym jak przy oglądaniu tego online. Widz przeżywa mniejsze emocje. Problemem był dźwięk w czasie transmisji – na sali był cichszy. Oprócz tego trzeba było się przestawić na to, żeby to dobrze wyszło w kamerze, a nie na scenie”*.(A7) *„Szkoda, że nie mogliśmy zagrać przed publicznością na widowni.”*(A5). Tylko pojedyncze osoby zaznaczały, że problemem był brak dyscypliny ze strony niektórych uczestników projektu, którzy spóźniali się na próby oraz nie do końca byli pewni czy chcą brać udział w projekcie. *„Nasze spóźnienie na próby. To była nasza pięta achillesowa”*(A4).*„Myślę, że jeśli chodzi o słabe strony, to czasami pojawiała się taka dezorganizacja – ludzie nie wiedzieli w końcu, czy chcą być w tym projekcie, czy nie. Trzeba było przez to pewne rzeczy powtarzać na próbach. Nikt*

nie wyłamał się ostatecznie z projektu. Były jednak w grupie problemy z motywacją – czy *chcę zostać*”(A13). Jeden uczestnik wskazał, że słabością projektu było późne otrzymanie kostiumów przez aktorów oraz niewystarczające przećwiczenie choreografii. *„Późno dostaliśmy stroje i scenografię. Powinniśmy byli więcej ćwiczyć muzykę z Patrykiem. Choreografia weszła trochę za późno. Walca dużo ćwicyliśmy, bo późno zaczęliśmy i nie do końca nam to wychodziło”*(A10).

Większość młodzieży nie zetknęła się z ofertą działań podobnych do tych organizowanych przez Teatr Dramatyczny. *„Szczerze mówiąc, to nie”*(A1). *„Nie zetknęłam się wcześniej. To był pierwszy taki projekt”*(A9). *„Nie słyszałam”*(A15). Tylko nieliczne osoby wskazywały na podobne wydarzenia, ale nie umieli oni do końca sprecyzować swoich odpowiedzi. *„Parę razy na Facebooku wyświetlały się projekty organizowane przez różne teatry z całej Polski. Nie brałem w żadnym udziału, bo nie zgrywało mi się to czasowo ze szkołą”*(A4). *„Słyszałem o projekcie aktorki z TD, Pani Justyny, która robi swój spektakl”*(A14). Trzech badanych wskazało konkretne projekty, które były zbliżone do tego, w którym uczestniczyli. *„Cztery lata temu projekt Brave kids – nie było to organizowane przez TD, ale przez inną organizację. Projekt wtedy zakończył się spektaklem we Wrocławiu, gdzie były grupy różnych narodowości. My przez miesiąc pracowaliśmy z tymi osobami z różnych krajów. Każdy mówił w różnym języku. Pamiętam, że koordynatorzy dali z siebie 100%. To była grupa wiekowa 14-15 lat”*(A5). *„Jedyny projekt podobny mieliśmy w 2 klasie gimnazjum – to było w Augustowie. Nasza nauczycielka języka polskiego miała pomysł, aby zainscenizować sceny z Dziadów. Zostaliśmy podzieleni na grupy, mieliśmy to przygotować i zagrać. Zagraliśmy to i potem moja grupka (około 6 osób) grała to na dniach otwartych. Wyszło to wtedy bardzo dobrze.”*(A12). *„Kiedyś w gimnazjum mieliśmy takie coś jak PAT Profilaktyka a T” – wystawialiśmy przedstawienia w różnych miejscach, ale nie miało to dużego grona odbiorców”*(A13).

Wszyscy respondenci sygnalizowali, że czują potrzebę uczestniczenia w innych projektach teatralnych podobnych do „Wolnego dziecka”. *„Z wielką chęcią wzięłabym udział”*(A3). *„Bez większego zastanowienia powiem, że tak. Oby więcej takich projektów”*(A5). *„Oczywiście, że tak. Bez zastanowienia.”*(A10). *„Wziąłbym udział nawet 100 razy, bo naprawdę lubię to robić”*(A14). Część z nich wyraźnie zaznaczyło zalety udziału w tego typu projekcie, kładąc nacisk zarówno na nabycie konkretnych umiejętności

artystycznych i społecznych, jak i możliwość pracy z profesjonalnym zespołem opartym na partnerskich relacjach. *„Jest to praca z fajnymi ludźmi, cudownymi. Poznaje się wiele innych rzeczy z życia codziennego i zawodowego – chodzi o aktorstwo. Zdobywanie umiejętności i poznaje swoich możliwości. Dobrze jest też nowe otoczenie i nowi ludzie – nowe znajomości”*(A16). *„Było to niezapomniane doświadczenie oraz możliwość pracy ze wspaniałymi ludźmi. Najchętniej już teraz bym pracował w teatrze z pasjonatami. Takie możliwości pojawiają się rzadko”*(A12). *„Przede wszystkim to było nowe doświadczenie, praca z profesjonalistami. Możliwość pracy w grupie. Szczególnie teraz jest to ważne. Można było wypowiedzieć swoje poglądy, przekonania i doświadczenia”*(A6).

Wyniki obserwacji dyskusji

W dyskusji po spektaklu „Wolne dziecko” brała udział młodzież będąca uczestnikami projektu, profesjonalni aktorzy oraz pracownicy Teatru Dramatycznego w Białymstoku. Dyskusja była nagrywana i przedstawiana widzom w formie online. Podczas dyskusji nie było możliwości zadawania pytań młodym aktorom oraz pracownikom Teatru Dramatycznego w Białymstoku przez osoby oglądające spektakl i dyskusję online. Dyskusja była w całości moderowana przez dziennikarkę Polskiego Radia Białystok - Dorotę Sokołowską.

W pierwszej części dyskusji, trwającej około 10 minut, można było zaobserwować silne emocje ujawniane przez młodzież biorącą udział w spektaklu. Młodzi aktorzy mieli trudności, aby ukryć wzruszenie, część z nich płakała. Można było również zauważyć, że kilka młodych osób prowadziło między sobą dyskretne rozmowy. W tym czasie prowadząca dyskusję zaprosiła młodych aktorów na proscenium. Następnie zaproszeni zostali twórcy spektaklu – reżyser, autor scenariusza i muzyki, zawodowi aktorzy towarzyszący młodzieży w spektaklu, twórcy wizualizacji, choreografii i scenografii. Stopniowo młodzież zaczynała się uspakajać, wzrastało ich zainteresowanie prowadzącą dyskusję i zadawanymi przez nią pytaniami na które odpowiadali z dużym zaangażowaniem. Podczas obserwacji zauważono, że młodzież ignorowała kamery, a ich główna uwaga była skoncentrowana na nich samych, osobach odpowiadających na pytania oraz na prowadzącej dyskusję. Warto podkreślić, że młodzi aktorzy zostali umiejscowieni w przestrzeni sali na proscenium, poniżej zaproszonych na scenę gości (reżysera, twórców spektaklu). W rezultacie znacząco utrudniało to im możliwość naturalnego nawiązania kontaktu wzrokowego oraz przyjęcie komfortowej postawy wobec osób siedzących na scenie. Mimo tych przestrzennych ograniczeń widoczne było skupienie wzroku młodych aktorów na osobie prowadzącej dyskusję oraz zaproszonych na scenę pracownikach Teatru Dramatycznego w Białymstoku. W tej części dyskusji młodzież skupiała uwagę na wypowiedziach profesjonalnego aktora biorącego udział w przedstawieniu oraz na wystąpieniu Dyrektora Teatru Dramatycznego w Białymstoku. Dodatkowo można było zauważyć, że młodzież intensywnie reagowała śmiechem, pozytywnymi komentarzami czy głośnymi brawami na część usłyszanych wypowiedzi.

W drugiej części dyskusji, trwającej około 10 minut, zachowania młodzieży były bardziej zróżnicowane. Zasadniczo można było zaobserwować spadek wyrażanych silnych

emocji części młodych aktorów widocznych zaraz po spektaklu. Młodzi aktorzy wykazywali wysoki poziom skupienia w przypadku kolejnych trzech wystąpień zaproszonych na scenę gości. Żywiłowo reagowali na wypowiedzi reżysera, autora scenariusza i wizualizacji np. śmiejąc się, wzruszając czy przytakując. Można było zaobserwować wysoki poziom skupienia ich wzroku oraz uwagi na reżyserze, autorach scenariusza i wizualizacji. W około 18 minucie dyskusji głos zabrali: autor scenografii i choreografka. Podczas tych wypowiedzi można było zaobserwować, że większość młodzieży była skupiona na toczącej się dyskusji, ale część z nich wykazywała oznaki dekoncentracji. Widoczne było u części młodych aktorów większe zwrócenie uwagi na osoby siedzące obok. Pod koniec wypowiedzi choreografki znaczna grupa młodych osób prowadziła ciche rozmowy oraz skupiała wzrok na scenie i kamerach, a nie na osobie, która się wypowiadała.

Ostatnia, trzecia część dyskusji, trwająca około 10 minut, charakteryzowała się stopniowym wzrostem skupienia młodzieży na tym, co działo się podczas wydarzenia. Głos zabrali ponownie młodzi aktorzy, odpowiadając na pytania zadawane przez prowadzącą dyskusję. W tym momencie można było zaobserwować znaczący wzrost skupienia młodych aktorów na wypowiedziach poszczególnych osób. Młodzi aktorzy z dużym zaangażowaniem odpowiadali na pytania związane z uzyskanymi przez nich doświadczeniami podczas projektu. Widoczne były również ich entuzjastyczne reakcje na pochwały kierowane wobec osób i instytucji zaangażowanych w organizację spektaklu. Pod koniec dyskusji, młodzi ludzie zeszli ze sceny i żywiłowo między sobą rozmawiali.

Wnioski i rekomendacje

W tym podrozdziale przedstawione będą wnioski z dokonanych zadań ewaluacyjnych. Konkluzje zostaną pogrupowane analogicznie do zastosowanych metod. Jednak zanim wybrzmia konkretne spostrzeżenia ewaluacyjne, warto raz jeszcze podkreślić nietypowość sytuacji z jaką przyszło się mierzyć organizatorowi –Teatrowi Dramatycznemu im. Aleksandra Węgierki, który w wyniku pandemii Covid-19 zmuszony został do transmisji spektaklu w sieci (online).

Wnioski z ankiet internetowych (CAWI):

1. Aż 96% widzów uznało że spektakl w pełni lub w dużym stopniu **spełnił ich oczekiwania**. Nie wystąpiły żadne odpowiedzi negatywne. Świadczy to o bardzo pozytywnym odbiorze wydarzenia wśród ankietowanych. Znajduje to odzwierciedlenie w **ogólnej ocenie** spektaklu, gdzie blisko 90% ankietowanych oceniło je jako bardzo dobre, a pozostali jako dobre.
2. Wszystkie ewaluowane aspekty dotyczące zrealizowanego przedstawienia zostały ocenione bardzo wysoko. Dotyczy to zarówno **proporcji śpiewu i dialogu aktorów** (oba wymiary ocenione „w sam raz” adekwatnie przez 94% i 82% respondentów), jak również **języka aktorów, scenariusza przedstawienia, gry i ekspresji aktorskiej oraz oświetlenia sali podczas spektaklu** (wskazania „w sam raz” osiągnęły dla każdego wymiaru ponad 90%). Jedynie w przypadku **długości trwania spektaklu** co trzeci ankietowany wyrażał pragnienie, aby było on dłuższy, co także pośrednio zaświadcza o pozytywnym odbiorze wydarzenia. Ostatnim wymiarem było **nagłośnienie** – w opinii blisko co trzeciego badanego było ono nieodpowiednie. Aktorzy byli słabo słyszalni – wynika to zapewne z konieczności transmitowania wydarzenia online (w internecie), przez co jakość dźwięku docierająca do odbiorców (widzów) mogła być niezadowolająca.
3. Dokonując dalszej dekompozycji elementów przedstawienia ankietowani ocenili najwyżej na skali - jako bardzo dobre następujące aspekty: akrobacje tancerzy (90%), gra aktorów Teatru Dramatycznego im. Aleksandra Węgierki (89%), choreografia (85%), ruch sceniczny aktorów (84%), gra aktorska młodzieży (79%), sala (75%), jasność opisu przedstawienia na stronie internetowej teatru (67%), dostępność informacji na temat

przedstawienia (53%). Oceny te świadczą o wysokim stopniu dopasowania ewaluowanych elementów do oczekiwań widzów. Każdy z wymiarów otrzymał ponad połowę ocen bardzo dobrych. Jedynie w przypadku dostępności informacji na temat przedstawienia 17% ankietowanych uznało jej jako średnie.

4. Widzowie w 99% zgadzają się z opinią, że uczestnictwo młodzieży w przedstawieniu „Wolne dziecko” jest bardzo przydatne w kontekście edukacji historycznej. Taki sam odsetek badanych zgadza się (zdecydowanie lub raczej), że „angażowanie się w projekty takie jak ten jest okazją do nabywania umiejętności artystycznych”. 90% respondentów przyznaje, że w ich opinii, „angażowanie się młodzieży w projekt taki jak ten jest bardziej praktyczną nauką historii niż lekcje w szkole”. Co więcej, 84% widzów zdecydowanie lub raczej zgadza się z poglądem, że „Instytucje takie jak teatr powinny częściej realizować projekty związane z edukacją historyczną”.
5. Uczestnicy ankiety, w zdecydowanej większości są zdecydowanie skłonni polecić ten spektakl innym grupom odbiorców: seniorom – 72%, osobom dorosłym – 90%, młodzieży w wieku licealnym – 91%. Jedynie w przypadku dzieci ze szkół podstawowych następuje inny rozkład procentowy odpowiedzi, gdzie 45% respondentów zdecydowanie poleca im spektakl, ale co dziesiąty raczej lub zdecydowanie odradza partycypację najmłodszym. Jako powód najczęściej wskazywano nieadekwatność treści do wieku oraz możliwość braku zrozumienia przekazu przez uczniów ze szkół podstawowych.
6. Odnośnie preferowanych form przedstawień największy odsetek widzów wybrał tradycyjne, gdzie młodzież odgrywa role przed publicznością – 39%, choć blisko co trzeci badany wskazał przedstawienia interaktywne (29%), gdzie młodzież często rozmawia z publicznością. Pozostali odbiorcy wybrali przedstawienia aktywizujące, gdzie publiczność włączana jest w grę aktorską.
7. Analizując źródła pozyskania informacji o przedstawieniu, okazuje się że ponad połowa widzów miała wśród młodych aktorów kogoś bliskiego. Kolejnym pod względem efektywności rozprzestrzeniania informacji był Facebook (34%) oraz znajomi (34%). Ze strony internetowej Teatru dowiedziało się o przedstawieniu blisko 15% widzów.
8. Zdaniem **wszystkich** badanych Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku powinien w przyszłości realizować projekty takie jak „Wolne Dziecko”.
9. 14% seniorów i blisko co piąty licealista wzięli udział w konkursie realizowanym w ramach projektu.

10. Ciekawe wnioski dostarcza analiza odpowiedzi uzyskanych w ramach pytania otwartego zamieszczonego na końcu ankiety, gdzie poproszono widzów, aby wskazali o co w przyszłości powinno zostać uzupełnione ewaluowane wydarzenie. Odpowiedzi w większości wyrażały pochwałę dla organizatorów i młodzieży i nie sugerowały jakichkolwiek poprawek. Co więcej pokazywały na silne emocje jakie wywołało w odbiorcach oglądanie spektaklu. W odniesieniu do ewentualnych zmian powróciły kwestie związane z lepszym nagłośnieniem i dłuższym scenariuszem – który pozostawiał u widzów niedosyt.

Na podstawie wniosków uzyskanych w wyniku realizacji badania CAWI wśród widzów spektaklu sporządzone zostały następujące rekomendacje:

1. Pomiar ilościowy ukazał duże zapotrzebowanie na projekty takie jak „Wolne Dziecko”, stąd rekomendujemy kontynuację działań związanych z edukacją artystyczną i historyczną młodzieży
2. Pozytywne oceny spektaklu dowodzą, że odbiorcom podoba się włączenie młodzieży w działania aktorskie, a brak profesjonalnych umiejętności nie obniża jakości wydarzenia.
3. W przyszłości, po zdobyciu przez organizatora, cennego doświadczenia w postaci prowadzenia transmisji wydarzenia online, nawet po cofnięciu ograniczeń spowodowanych epidemią COVID-19 odnośnie bezpośredniej partycypacji widzów, rekomendujemy kontynuowanie praktyki udostępniania spektakli online. Pozwoli to na dotarcie do szerszego audytorium.
4. W przypadku ponownej transmisji online rekomendujemy przeprowadzenie testów nagłośnienia i optymalizację jakości dźwięku względem posiadanych możliwości sprzętowych i kadrowych.
5. Rekomendujemy, na podstawie uzyskanych danych z badań ilościowych, realizację dłuższego scenariusza. Widzowie bardzo pozytywnie odnosząc się do jakości spektaklu wyrażali pragnienie, aby trwał on dłużej.
6. Rekomendujemy kontynuację tworzenia wydarzeń opartych na włączaniu do współpracy przy tworzeniu spektaklu różnorodnych grup społecznych. Ten projekt dowodzi, że współdziałanie profesjonalnych aktorów, młodzieży licealnej, z domów dziecka, seniorów przynosi niewymierne efekty artystyczne, ale także społeczne: uczy kooperacji, tolerancji, otwartości i przede wszystkim operowania emocjami niezbędnymi do gry

aktorskiej – co szczególnie w przypadku młodzieży jest niezwykle istotnym elementem budującym poczucie własnej oceny.

Pogłębione wywiady telefoniczne

Wnioski z pogłębionych wywiadów telefonicznych (TDI)

1. Młodzież deklarowała, że w ich szkole **lekcje historii nie są szczególnie urozmaicane**, mimo, iż większość z nich oceniała je pozytywnie. Niektórzy wspominali, że w wyjątkowych sytuacjach lekcje historii w szkole były urozmaicane wycieczkami do muzeum czy możliwością obejrzenia filmu dokumentalnego.
2. Uczestnicy wskazywali na dwie główne motywacje związane z przystąpieniem do projektu: kontynuowanie działań uzyskanych podczas szkolnych warsztatów teatralnych, traktowanie edukacji teatralnej jako pasji, ciekawość oraz rozwijanie swoich umiejętności artystycznych.
3. Młodzież w większości przypadków **nie miała sprecyzowanych oczekiwań wobec projektu**. Niektórzy z nich kładła nacisk na konkretne oczekiwania, głównie związane z rozwojem ich umiejętności artystycznych oraz przyszłą karierą zawodową.
4. Badani **podkreślali liczne i zróżnicowane korzyści** związane z udziałem młodzieży oraz ich samych w projektach takich jak „Wolne dziecko”. Wskazywali na możliwość nabycia większej pewności siebie, odwagi w wyrażaniu swoich emocji i poglądów. Wielu z nich deklarowało, że dzięki zaangażowaniu w projekt nauczyli organizować własny czas, poznali nowych ludzi oraz dostrzegli wyższy poziom integracji ich grupy. Znaczącą korzyścią wskazywaną przez część uczestników było uzyskanie konkretnych umiejętności artystycznych. Tylko nieliczni wskazywali na powiązanie projektów takich jak „Wolne dziecko” z możliwością poszerzenia ich szkolonej edukacji historycznej.
5. Odpowiedzi uczestników dotyczące trudności i barier związanych z ich udziałem w warsztatach były znacznie mniej zróżnicowane. Najczęściej sygnalizowali trudności związane z początkowymi obawami dotyczącymi braku pewności siebie czy tym jak zostaną ocenieni przez grupę rówieśników. Istotnym problemem deklarowanym przez część młodzieży mieszkającej poza Białymstokiem był problem z uciążliwymi dojazdami

- do Teatru. Nieliczni uczestnicy wskazywali, że czasochłonność projektu wpłynęła negatywnie na ich możliwości organizacji innych zajęć.
6. Młodzież w większości przypadków **posiadała doświadczenie w zakresie edukacji teatralnej** uzyskiwanej poprzez udział w warsztatach teatralnych czy konkursach.
  7. W większości przypadków uczestnicy zaznaczali, że **nie jest konieczne szczególne przygotowanie** młodzieży do udziału w takich projektach jak „Wolne dziecko”.
  8. **Wszyscy badani sygnalizowali, że podczas warsztatów rozwinęli konkretne umiejętności i kompetencje.** Deklarowali oni zarówno rozwój umiejętności społecznych (komunikacji z grupą, zarządzania emocjami, wystąpień publicznych) oraz artystycznych (dykcja, ruch sceniczny, choreografia, ćwiczenia oddechu i emisji głosu).
  9. **Wszyscy uczestnicy pozytywnie ocenili poszczególne aspekty warsztatów**, wskazując w nielicznych przypadkach kilka kwestii problemowych. Wysoko został przez nich oceniony poziom zaangażowania i interakcji z uczestnikami prowadzących warsztaty. Młodzież również pozytywnie oceniła panującą atmosferę podczas warsztatów, która sprzyjała efektywnej nauce. Część z nich pozytywnie oceniła: organizację, scenografię, nagłośnienie, oświetlenie oraz kostiumy, podkreślając profesjonalizm ich wykonania oraz zaangażowanie wszystkich pracowników teatru.
  10. **Uczestnicy wskazali na liczne i zróżnicowane moce strony projektu**, takie jak: partnerskie relacje podczas warsztatów, zintegrowanie grupy, opieka profesjonalistów czy możliwość swobodnego wyrażania swoich emocji i poglądów.
  11. Młodzież w znacznej części przypadków deklarowała, że **nie widzi w ogóle słabych stron projektu**. Niektórzy z nich zwracali uwagę na to, że słabą stroną projektu była sytuacja wymuszonej obostrzeniami związanymi z pandemią Covid-19, realizacja spektaklu w formie online oraz brak dyscypliny niektórych uczestników.
  12. Większość respondentów **nie zetknęła się z ofertą działań podobnych** do tych organizowanych przez Teatr Dramatyczny. Tylko trzech badanych wskazało na konkretne projekty o podobnych celach jak „Wolne Dziecko”.
  13. Wszyscy uczestnicy sygnalizowali, że **czują potrzebę uczestniczenia w innych projektach teatralnych** podobnych do „Wolnego dziecka”.

Na podstawie wniosków uzyskanych w wyniku realizacji badania TDI wśród uczestników projektu sporządzone zostały następujące rekomendacje:

1. Rekomendowane jest kontynuowanie przyjętej formy warsztatowej. Organizacja warsztatów została oceniona wysoko przez uczestników, zwłaszcza w aspekcie profesjonalizmu prowadzących, tworzenia partnerskich relacji oraz możliwości swobodnego wyrażania swoich poglądów i emocji.
2. Rekomendowana jest współpraca z młodzieżą oraz wspieranie organizacji procesu efektywnej edukacji teatralnej przez różnych interesariuszy (nauczyciele, rodzice, dyrektorzy szkół).
3. Część badanych wskazywało na istnienie barier w aspekcie możliwości uczestniczenia w warsztatach ze względu na problemy z dojazdem do Teatru oraz brakiem dyscypliny niektórych uczestników. Rekomendowane jest dopasowanie organizacji poszczególnych warsztatów i prób do wydłużonego czasu dojazdu niektórych uczestników oraz położenie większego nacisku na punktualność młodzieży.
4. Młodzież zadeklarowała, że w przyszłości chcą uczestniczyć w podobnych projektach. Rekomendowane jest poszerzenie działań promocyjnych podobnych projektów w środowisku młodzieży licealnej.

Wnioski z obserwacji dyskusji

1. Wśród uczestników projektu można było zaobserwować silne emocje w pierwszej części dyskusji.
2. Uczestnicy projektu wykazywali wysoki poziom zaangażowania w prowadzoną dyskusję. Skupiali się na osobach, które w danym momencie udzielały odpowiedzi na pytania prowadzącej. Spontanicznie reagowali na niektóre wypowiedzi np. śmiejąc się, klaszcząc lub przytakując. Dopiero w drugiej części dyskusji widoczny był wzrost dekoncentracji uczestników projektu.
3. Uczestnicy projektu zostali umiejscowieni na proscenium przez co mieli utrudniony kontakt wzrokowy z osobami zaproszonymi na scenę.

Na podstawie wniosków uzyskanych w wyniku realizacji obserwacji dyskusji sporządzone zostały następujące rekomendacje:

1. Rekomendowane jest kontynuowanie przyjętej formy dyskusji po spektaklu. Podczas dyskusji widoczny był wysoki poziom zaangażowania uczestników
2. Wskazane jest położenie nacisku w przyszłych dyskusjach na odmienne usytuowanie młodzieży i zaproszonych gości, w taki sposób, aby była większa możliwość swobodnej komunikacji.

Aneks metodologiczny Narzędzia badawcze

Ankieta CAWI

ANKIETA EWALUACYJNA SPEKTAKLU PROWADZONEGO W RAMACH PROJEKTU

„Wolne dziecko”

Szanowni Państwo,

Uprzejmie prosimy o wypełnienie poniższej ankiety zawierającej kilkanaście pytań na temat przedstawienia „Wolne dziecko”, które obejrze Państwo w siedzibie Teatru Dramatycznego. Zebranie Państwa opinii pozwoli nam na przeprowadzenie ewaluacji projektu oraz podniesienie jakości przedstawień w przyszłości. Informujemy, że ankieta ma charakter anonimowy i poufny. Dane z badania będą wykorzystane w zbiorczym raporcie końcowym.

Zespół badawczy

Prosimy jeszcze o podanie kilku informacji o sobie. Prosimy o zaznaczenie znakiem „X” jednej wybranej odpowiedzi lub wpisanie odpowiedzi w wolnym miejscu.

M0. Uczestnik: <i>Prosimy o zaznaczenie znakiem „X” jednej wybranej odpowiedzi.</i>	☐ osoba powyżej 60 roku życia ☐ osoba dorosła (w wieku produkcyjnym/aktywna zawodowo) ☐ osoba niepełnoletnia, <u>do 18 roku życia</u> ,
M01. Proszę wpisać swój wiek.	_____
M1. Płeć: <i>Prosimy o zaznaczenie znakiem „X” jednej wybranej odpowiedzi.</i>	☐ kobieta ☐ mężczyzna
M3. Pana/i wykształcenie: <i>Prosimy o zaznaczenie znakiem „X” jednej wybranej odpowiedzi.</i>	☐ wyższe magisterskie ☐ licencjackie ☐ średnie i policealne ☐ zasadnicze zawodowe ☐ podstawowe

M4. Czy był/a już P. kiedyś w teatrze?	
<i>Prosimy o zaznaczenie znakiem „X” jednej wybranej.</i>	☐ tak ☐ nie
M5. Jak często uczęszcza P. do teatru?	
<i>Prosimy o zaznaczenie znakiem „X” jednej wybranej odpowiedzi.</i>	
w ogóle nie uczęszczam	☐
rzadziej niż raz w roku	☐
raz w roku	☐
raz na pół roku	☐
raz na kilka miesięcy	☐
raz w miesiącu	☐
raz w tygodniu lub częściej	☐
nie pamiętam	☐

P1. W jakim stopniu przedstawienie OGÓLNIENIE spełniło P. oczekiwania?	w pełni	w wysokim stopniu	w średnim stopniu	w niewielkim stopniu	nie spełniło oczekiwań
	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Proszę zaznaczyć znakiem „X” jedną odpowiedź.</i>					

Tylko osoby, które w P1 zaznaczyły odp. 1 lub 2 – w niewielkim stopniu, nie spełniły oczekiwań.

P2. Dlaczego przedstawienie nie spełniło P. oczekiwań?

P3. Jak P. ocenia proporcje pomiędzy poszczególnymi elementami przedstawienia:

Proszę zaznaczyć znakiem „X” jedną odpowiedź.

a) śpiew aktorów	za dużo	w sam raz	za mało
	☐	☐	☐
b) dialog aktorów	za dużo	w sam raz	za mało
	☐	☐	☐

P4. Czy poszczególne elementy były P. zdaniem odpowiednie:

Proszę zaznaczyć znakiem „X” jedną odpowiedź.			
a) nagłośnienie	za głośne	w sam raz	za ciche
	☐	☐	☐
b) gra i ekspresja aktorska młodzieży	za głośna	w sam raz	za cicha
	☐	☐	☐
c) oświetlenie sali podczas spektaklu	za jasne	w sam raz	za ciemne
	☐	☐	☐
d) długość przedstawienia	za długie	w sam raz	krótkie
	☐	☐	☐
e) scenariusz przedstawienia	za trudny	w sam raz	za łatwy
	☐	☐	☐
f) język którym posługiwali się aktorzy w trakcie przedstawienia	zbyt trudny	w sam raz	zbyt łatwy
	☐	☐	☐

P5. Jak, OGÓLNIIE, ocenił/a/by P. przedstawienie? Proszę zaznaczyć znakiem „X” jedną odpowiedź.	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle
	☐	☐	☐	☐	☐

P7. Czy uczestnictwo młodzieży w tym przedstawieniu jest P. zdaniem przydatne w ich edukacji historycznej? Proszę zaznaczyć znakiem „X” jedną odpowiedź.						
(5) zdecydowanie przydatne	bardzo dobrze	☐ dobrze	średnio	źle	bardzo źle	nie wiem
(4) raczej przydatne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1) gra aktorska młodzieży	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2) sala	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3) dostępność informacji na temat przedstawienia	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4) jasność opisu przedstawienia na stronie internetowej teatru	☐	☐	☐	☐	☐	☐

(3) ani przydatne, ani nieprzydatne	☐
(2) raczej nieprzydatne	☐
(1) zdecydowanie nieprzydatne	☐

P8. Na ile zgadza się P. z poniższymi stwierdzeniami? Do oceny proszę posłużyć się 5-o stopniową skalą.

Proszę zaznaczyć znakiem „X” jedną odpowiedź.

		5. zdecydowanie się zgadzam	4. raczej się zgadzam	3. ani się zgadzam ani się nie zgadzam	2. raczej się nie zgadzam	1. zdecydowanie się nie zgadzam
1	Młodzież w Polsce powinna częściej angażować się w projekty dotyczące patriotyzmu.	☐	☐	☐	☐	☐
2	W szkołach powinien być położony większy nacisk na naukę historii Polski.	☐	☐	☐	☐	☐
3	Instytucje takie jak teatr powinny częściej realizować projekty związane z edukacją historyczną.	☐	☐	☐	☐	☐
4	Angażowanie młodzieży w projekty takie jak ten jest bardziej praktyczną nauką historii niż lekcje w szkole.	☐	☐	☐	☐	☐

P9. Jak P. sądzi, czy udział w przedstawieniu młodzieży jako aktorów wpłynie na poziom ich wiedzy dotyczącej historycznego wydarzenia odzyskania przez Polskę niepodległości?
Proszę zaznaczyć znakiem „X” jedną odpowiedź.

(5) zdecydowanie tak	☐
(4) raczej tak	☐
(3) ani tak, ani nie	☐
(2) raczej nie	☐
(1) zdecydowanie nie	☐

P10. Czy po obejrzeniu spektaklu był/aby P. skłonny(a) polecać go:
Proszę zaznaczyć znakiem „X” jedną odpowiedź.

		5. zdecydowanie tak	4. raczej tak	3. ani tak, ani nie	2. raczej nie	1. zdecydowanie nie
1	dzieciom ze szkół podstawowych	☐	☐	☐	☐	☐
2	młodzieży w wieku licealnym	☐	☐	☐	☐	☐
3	osobom dorosłym	☐	☐	☐	☐	☐
4	seniorom	☐	☐	☐	☐	☐
		→ przejdź do P11	→ przejdź do P11	→ przejdź do P11	→ przejdź do P10a	→ przejdź do P10a

P10a. Dlaczego nie polecił(a)by Pan(i) tego przedstawienia innym:

1. Dzieciom ze szkół podstawowych
2. Młodzieży w wieku licealnym
3. Osobom dorosłym
4. Seniorom

.....

.....

.....

P11. O jakie elementy, jeśli w ogóle, uzupełnił/a by Pan(i) to przedstawienie?

Proszę wpisać odpowiedź.

.....

.....

.....

P12. Jaką formę przedstawień z udziałem młodzieży jako aktorów uważa P. za najbardziej

odpowiednią?

Prosimy o zaznaczenie znakiem „X” jednej wybranej odpowiedzi.

a) przedstawienia aktywizujące, gdzie publiczność włączana jest w grę z młodymi aktorami

b) przedstawienia interaktywne, gdzie młodzi aktorzy często rozmawiają z publicznością

c) tradycyjne, gdzie młodzi aktorzy odgrywają przedstawienie przed publicznością

P13. Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o przedstawieniu „Wolne dziecko” wystawianym przez Teatr Dramatyczny?

Prosimy o zaznaczenie znakiem „X” jednej wybranej odpowiedzi lub wpisanie odpowiedzi w wolnym miejscu.

a) strona internetowa teatru

b) Instagram

c) Facebook

d) Youtube

d) inne portale internetowe

e) znajomi

f) radio

g) telewizja

h) występował/a w nim bliska mi osoba: członek rodziny/
znajomy

h) inne źródła, jakie?
.....

P14. Jaki był główny powód dla którego zdecydował/a się P. przyjść do teatru i zobaczyć spektakl?

Proszę wpisać odpowiedź.

.....
.....
.....

P15. Czy Pana/i zdaniem Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgieerki w Białymstoku powinien realizować w przyszłości projekty takie jak „Wolne dziecko”?

Prosimy o zaznaczenie znakiem „X” jednej wybranej odpowiedzi.

zdecydowanie tak	☐
raczej tak	☐
ani tak, ani nie	☐
raczej nie	☐
zdecydowanie nie	☐

P16. Czy uczestniczył/a P. w konkursie w ramach projektu „Wolne dziecko” kierowanych do młodzieży szkolnej lub seniorów?

Prosimy o zaznaczenie znakiem „X” jednej wybranej odpowiedzi.

	tak	nie	nie wiem/ nie pamiętam
młodzieży szkolnej	☐	☐	☐
seniorów	☐	☐	☐

P17. Inne uwagi, którymi chciał(a)by Pani/Pan się podzielić.

Proszę wpisać odpowiedź.

.....
.....
.....

Dziękujemy, to były już wszystkie pytania.

Scenariusze wywiadów telefonicznych TDI

TDI z uczestnikami projektu (młodzież z liceum i domu dziecka)

Nr	Pytanie	Odpowiedź
1	<p>a) Jak wygląda nauczanie historii w Twojej szkole? W jaki sposób Twoja szkoła uczy historii? Czy podejmuje jakieś dodatkowe działania, które wykraczają poza zwykłe lekcje?</p> <p>b) Z jakiego powodu zgłosiłeś/zgłosiłaś się do projektu „Wolne dziecko”? Co Ciebie zmotywowało, aby wziąć w nim udział?</p> <p>c) Jakie miałeś/miałaś oczekiwania wobec projektu? Czy zostały one zaspokojone czy też nie? Jakie umiejętności i kompetencje chciałeś/chciałaś rozwinąć?</p>	
2	Jakie są Twoim zdaniem najważniejsze korzyści z udziału młodzieży w projektach takich jak „Wolne dziecko”? Czy sam/sama uzyskałaś jakieś korzyści z udziału w projekcie? Jeśli tak, to jakie?	
3	Jakie największe trudności oraz bariery wiążą się Twoim zdaniem z udziałem młodzieży w projektach takich jak „Wolne dziecko”?	
4	Jakie są Twoje doświadczenia z edukacją teatralną? Czy uczestniczyłeś/uczestniczyłaś wcześniej w zajęciach lub warsztatach teatralnych?	
5	Czy uważasz, że młodzież potrzebuje szczególnego przygotowania (umiejętności) do udziału w takich projektach jak „Wolne dziecko”? Dlaczego tak uważasz? <i>Jeśli odp. negatywna - dlaczego nie?</i>	
6	Czy czujesz, że podczas udziału w projekcie rozwinęłaś/rozwinąłś jakieś umiejętności społeczne? (Są to wszelkiego rodzaju umiejętności związane z życiem społecznym, funkcjonowaniem wśród ludzi, takie jak np. - umiejętność pracy w grupie)	

	<p>-umiejętność mówienia o emocjach -umiejętność mówienia o potrzebach -umiejętność wyrażania własnej opinii -umiejętność odgrywania różnych ról w życiu)</p> <p><i>Jeśli odp. negatywna</i> - Dlaczego nie rozwinąłeś/rozwinęłaś żadnych umiejętności społecznych? Proszę o uzasadnienie odpowiedzi.</p> <p>Czy czujesz się, że ten projekt pozwolił Ci rozwinąć swoje umiejętności artystyczne?</p> <p>Dlaczego? Jakie nowe umiejętności nabyłeś/nabyłaś?</p> <p><i>Jeśli odp. negatywna</i> - Dlaczego nie rozwinąłeś/rozwinęłaś żadnych umiejętności artystycznych?</p>	
7	<p>Jak oceniasz poszczególne aspekty projektu?</p> <p>a) poziom zaangażowania i interakcji z uczestnikami prowadzących warsztaty, b) pracę reżysera c) pracę choreografa d) inne aspekty organizacyjne np. wybór sali, oświetlenie.</p>	
8	Co uważasz za najmocniejsze strony tego projektu i całego przedsięwzięcia?	
9	<p>Co Twoim zdaniem było słabą stroną? Co należałoby poprawić?</p> <p>Czego w projekcie według Ciebie zabrakło? Czy te braki powinny być uzupełnione w kolejnych projektach organizowanych przez teatr?</p>	
10	Czy zetknąłeś/zetknęłaś się z ofertą działań podobnych do tych organizowanych przez Teatr Dramatyczny? Jeśli tak, czy mógłbyś/mogłabyś o tym opowiedzieć? Jak to były działania? Gdzie się odbywały i w jakiej formule były prowadzone?	
11	Czy ponownie wzięłbyś/wzięłabyś udział w podobnym do „Wolnego dziecka” projekcie? Dlaczego?	
12	Płeć	
13	Wiek	
14	Nazwa i wielkość miejscowości w której obecnie mieszkasz (1 – wieś, 2- miasto: małe, średnie, duże)	

Scenariusz i formatka obserwacji - Obserwacja spektaklu „Wolne Dziecko”

Tytuł spektaklu:			
Czas i miejsce:		Liczba widzów:	
Przybliżony moment trwania spektaklu (liczony w minutach)	Ogólna atmosfera (zachowanie widzów, zainteresowanie, skupienie itp.)	Reakcje widzów dotyczące spektaklu	Dodatkowe uwagi i komentarze obserwatora

Spis Tabel

Tabela 1. Techniki i narzędzia badawcze zastosowane w badaniu ewaluacyjnym.....	4
Tabela 2. Powody dla których uczniowie szkół podstawowych raczej lub zdecydowanie nie powinni oglądać przedstawienia „Wolne Dziecko”	14
Tabela 3. Wypowiedzi widzów na temat elementów jakie powinny zostać uzupełnione. aby przedstawienie był jeszcze atrakcyjniejsze.....	17
Tabela 4. Wypowiedzi widzów na temat elementów jakie powinny zostać uzupełnione. aby przedstawienie był jeszcze atrakcyjniejsze – pozytywne komentarze	17

Spis Wykresów

Wykres 1. Obecność w teatrze w przeszłości.....	6
Wykres 2. Częstotliwość uczęszczania do teatru.	7
Wykres 3. Stopień ogólnego spełnienia oczekiwań przez spektakl wśród widzów	7
Wykres 4. Ocena proporcji pomiędzy poszczególnymi działaniami aktorów	8
Wykres 5. Ocena proporcji pomiędzy poszczególnymi elementami przedstawienia.....	9
Wykres 6. Ogólna ocena przedstawienia	9
Wykres 7. Ocena poszczególnych aspektów przedstawienia	10
Wykres 8. Ocena przydatności uczestnictwa młodzieży w przedstawieniu w kontekście edukacji historycznej	11
Wykres 9. Ocena przydatności uczestnictwa młodzieży w przedstawieniu w kontekście edukacji historycznej	12
Wykres 10. Skłonność rekomendacji przedstawienia innym rodzicom.....	12
Wykres 11. Ocena form przedstawień	14
Wykres 12. Źródła informacji o przedstawieniu	15
Wykres 13. Stosunek widzów do opinii, czy Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku powinien realizować w przyszłości projekty takie jak „Wolne dziecko”?.....	15
Wykres 14. Uczestnictwo widzów w konkursie w ramach projektu „Wolne dziecko” kierowanych do młodzieży szkolnej lub seniorów.....	16